

Polacy i Ukraińcy w codziennych kontaktach

Nadiia Koval
Laurynas Vaičiūnas
Iwona Reichardt

2021

Polacy i Ukraińcy w codziennych kontaktach

ISBN 978-83-7893-276-5

Copyright © Nadiia Koval, Iwona Reichardt, Laurynas Vaičiūnas, 2021

Copyright © Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu, 2021

Copyright © Foreign Policy Council "Ukrainian Prism", 2021

Copyright © Friedrich-Ebert-Stiftung, 2021

Badanie zorganizowano i sfinansowano przez przedstawicielstwa Fundacji im. Friedricha Eberta w Polsce i Ukrainie.

www.fes-polska.org | www.fes.kiev.ua

Friedrich-Ebert-Stiftung, Przedstawicielstwo w Ukrainie

ul. Puszkinska 34, Kijów 01024 Ukraina

Tel.: +38-044-234-00-38 | fax: +38-044-451-40-31

Friedrich-Ebert-Stiftung, Przedstawicielstwo w Polsce

ul. Poznańska 3/4, 00-680 Warszawa, Polska

Osoby odpowiedzialne za publikację w FES:

Marcel Röthig, dyrektor Fundacji im. Friedricha Eberta, Przedstawicielstwo w Ukrainie

dr Ernst Hillebrand, dyrektor Fundacji im. Friedricha Eberta, Przedstawicielstwo w Polsce

Autorzy ponoszą odpowiedzialność za swoje wypowiedzi zawarte w tej publikacji.

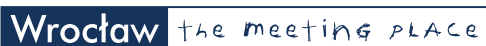
Wypowiedane twierdzenia nie muszą w całości korespondować ze stanowiskiem

Fundacji im. Friedricha Eberta.

Wykorzystywanie publikacji FES w celach komercyjnych bez uzyskania pisemnej zgody Fundacji jest zabronione.

Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu jest

współfinansowane przez Miasto Wrocław.

Projekt okładki DoLasu | www.dolasu-pracownia.pl

Projekt i DTP DoLasu

Spis treści

1. Wstęp. Dlaczego to badanie jest ważne?
2. Metodologia badań.
3. Wyniki badań.
  - 3.1 Stereotypy Innego – sąsiad, pracownik, zwykły człowiek.
  - 3.2 Utrwalone asymetrie w codziennych kontaktach.
  - 3.3 Kultura i pamięć zbiorowa.
  - 3.4 Strukturalne asymetrie w percepcji państwa.
4. Podsumowanie i wnioski.
5. Narzędzie badawcze.
6. Aneks

1. Wstęp.
Dlaczego
to badanie
jest ważne?

1. Wstęp.

Dlaczego to badanie jest ważne?

Polskę i Ukrainę łączy nie tylko długa na 535 kilometrów granica, ale również wiele lat niekiedy bolesnej wspólnej historii. W ostatnich latach kraje te stają się ze sobą coraz bardziej związane z powodu bezprecedensowej migracji zarobkowej Ukraińców do Polski, która ma miejsce od lat 2014-2015, w związku z poważnymi kryzysami bezpieczeństwa i gospodarki w Ukrainie. Proces ten uległ przyspieszeniu po liberalizacji reżimu wizowego między strefą Schengen a Ukrainą w 2017 r., co umożliwiło obywatelom Ukrainy bezwizowe podróżowanie po terenie Unii Europejskiej (z wyjątkiem Irlandii i Wielkiej Brytanii), Islandii, Liechtensteinu, Norwegii i Szwajcarii.

Jednak tylko w Polsce obywatele Ukrainy mogą pracować bez wizy, pod warunkiem, że posiadają paszport biometryczny i deklarację zatrudnienia. Opłata administracyjna za deklarację zatrudnienia jest pokrywana przez pracodawcę i kosztuje 30 złotych. Po uzyskaniu zezwolenia na pracę w Polsce pracownicy z Ukrainy chronieni są przez polskie prawo pracy. Polscy pracodawcy zobowiązani są do spełniania wszystkich wymogów związanych z zatrudnieniem, w tym do rejestrowania ukraińskich pracowników w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych (ZUS).

Wskutek tych uproszczonych przepisów i niskich kosztów Ukraińcy stali się najliczniejszą mniejszością narodową migrującą do Polski. Oficjalne polskie statystyki szacują liczbę Ukraińców zamieszkałych w Polsce na ok. 1,3 miliona¹. Podczas gdy wielu pracowników, zwłaszcza sezonowych, przebywa w Polsce krótkoterminowo, znacząca liczba ma nadzieję zostać na dłużej.

Do takiego wniosku skłaniają wyniki sondażu przeprowadzonego we wrześniu 2020 r. przez Grupę Impel, w którym aż 67% respondentów

---

1 W 2020 r. Główny Urząd Statystyczny (GUS) przedstawił swój pierwszy raport na temat migrantów zamieszkałych w Polsce. Zgodnie z tymi danymi, w 2019 r. liczba Ukraińców zamieszkałych w Polsce szacowana była na 1 351 418. Zobacz: <https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/kapital-ludzki/aneks-populacja-cudzoziemcow-w-polsce-w-czasie-covid-19,12,2.html>

z Ukrainy deklaruje, że jest zadowolona ze swojego życia w Polsce. Dostyc duży procent (41) respondentów oznajmia również, że chce pozostać w Polsce na stałe. Prawie połowa (49%) sprowadziła do Polski swoją rodzinę lub planuje zrobić to w przyszłości².

Dane te mają istotne konsekwencje dla przyszłości struktury demograficznej w Polsce. Według badania z 2016 r. przeprowadzonego przez Piotra Szukalskiego wraz z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego, wraz z rosnącą liczbą ukraińskich imigrantów w Polsce zwiększyła się liczba mieszanych, polsko-ukraińskich par³. Przewiduje się, że trend ten będzie się utrzymywał i nasilał w najbliższej przyszłości. Jednakże wynikające z niego kulturowe i demograficzne zmiany mogą spowodować negatywne reakcje ze strony bardziej nacjonalistycznych grup w polskim społeczeństwie. Dane zebrane przez Związek Ukraińców w Polsce sugerują, że takie zachowania widoczne są już teraz i obejmują akty fizycznej i werbalnej agresji wobec Ukraińców. Negatywne reakcje widać też w internecie i polskich mediach. Problem ten poważnie niepokoi przedstawicieli mniejszości ukraińskiej w Polsce i był przedmiotem specjalnego raportu opublikowanego przez Związek w 2018 r.⁴.

Pomimo obecnej wrogości ze strony niewielkiej części polskiego społeczeństwa, polska gospodarka czerpie niewątpliwe korzyści z rosnącej ukraińskiej migracji. Według danych szacunkowych opublikowanych przez Jakuba Growca i Pawła Strzeleckiego ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie oraz Roberta Wyszyńskiego z Narodowego Banku Polskiego, migranci z Ukrainy przyczynili się do około 2,5% wzrostu polskiego PKB (0,5% rocznie) od 2014 r.⁵. Przedsiębiorcy i pracodawcy chętnie zatrudniają Ukraińców, szczególnie (ale nie tylko) w sektorach mniej popularnych wśród polskich pracowników. Obywatele Ukrainy

-
- 2 Grupa Impel, *Ukraińcy na polskim rynku pracy – doświadczenia i perspektywy*, 2020 r., Zobacz: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/landing-editor-uploads/xEP5pUuU/Sanpro_badanie_ankietowe_UKRAJNCY_2020.pdf
  - 3 Piotr Szukalski, *Małżeństwa polsko-ukraińskie*, Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny 2017, nr 8, zobacz: <https://core.ac.uk/download/pdf/145226322.pdf>
  - 4 Związek Ukraińców w Polsce, *Mniejszość ukraińska i migranci z Ukrainy w Polsce, Analiza dyskursu (praca zbiorowa)*, Związek Ukraińców w Polsce, 2018, zobacz: http://www.oup.ukraina.com.pl/images/stories/DOCUMENT/raport_mniejszosc_ukrainska.pdf
  - 5 Paweł Strzelecki, Robert Wyszyński, Jakub Growiec, *Migracja z Ukrainy i jej wpływ na wzrost gospodarczy w Polsce*, Publikacje Naukowe NBP, Warszawa, 2020, zobacz: http://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/322_en.pdf

są często zatrudniani do pracy w branży budowlanej, produkcyjnej oraz w rozwijającej się branży e-commerce. Coraz częściej są też zatrudniani w sektorze usług.

Ukraińska migracja i imigracja do Polski oddziałuje również na gospodarkę Ukrainy. Ukraińscy politycy i urzędnicy państwowi twierdzą, że obywatele powinni pozostać w kraju i wspierać i tak już kruchą gospodarkę⁶. Migracja siły roboczej, z jednej strony, wpłynęła negatywnie przede wszystkim na inwestycje i rozwój przemysłu we wschodnich regionach kraju. Z drugiej strony, istotne jest to, że Ukraińcy pracujący za granicą wysyłają do kraju duże przekazy pieniężne.

W 2019 Bank Światowy informował, że Ukraina „pozostaje największym w regionie odbiorcą przekazów pieniężnych, otrzymując rekordową sumę blisko 16 miliardów dolarów amerykańskich w 2019 r., z czego lwią część pieniędzy przysyłana była z Polski (około dwie trzecie całości)”⁷. Ogólnie rzecz biorąc, jednokierunkowy przepływ migrantów tworzy asymetryczną sytuację, w której wielu Ukraińców zdobywa bezpośrednio doświadczenie w Polsce, ale niewielu Polaków zyskuje podobny poziom doświadczenia w Ukrainie. Jak wykazał wspomniany raport, asymetria ta ma wpływ na ogólne stosunki między oboma krajami.

Stosunki polityczne między analizowanymi państwami są złożone. Odkąd Polska przystąpiła do Unii Europejskiej w 2004 r., Ukraina zaczęła postrzegać rząd w Warszawie jako swoistego adwokata swoich spraw na Zachodzie. Polskie władze konsekwentnie wspierały demokratyczne i prozachodnie decyzje Ukrainy i były uważane za kluczowego partnera tego kraju w stosunkach z UE i NATO. Wyrazem tego silnego zaangażowania było uczestnictwo polskiego prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego w rozmowach negocjacyjnych podczas pomarańczowej rewolucji w latach 2004-2005 oraz aktywność polskiego ministra spraw

---

6 Денис Шмигаль, Треба навчитися жити в нових умовах щонайменше два роки, (pol. Denys Szmyhal „Trzeba nauczyć się żyć w nowych warunkach przynajmniej dwa lata”), RBC, 22 kwietnia 2020 r. Zobacz: <https://www.rbc.ua/ukr/news/denis-shmigal-nauchitsya-zhit-novyh-usloviyah-1587495027.html>

7 COVID-19 Crisis Through a Migration Lens. Migration and Development Brief 32, Bank Światowy, kwiecień 2020 r., s. 19. Zobacz: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/989721587512418006/pdf/COVID-19-Crisis-Through-a-Migration-Lens.pdf>

zagranicznych Radosława Sikorskiego w rozmowach dotyczących Euro-majdanu w latach 2013-2014.

Rola Polski jako adwokata Ukrainy osłabła po 2014 r. Polska nie została członkiem tak zwanej Normandzkiej Czwórki utworzonej w czerwcu 2014 r. przez przywódców Ukrainy, Rosji, Francji i Niemiec, w związku z czym miała niewielki wpływ na dyskusje dotyczące rozwiązania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Co więcej, wraz z przyjęciem umowy stowarzyszeniowej UE–Ukraina, Umowy o Strefie Wolnego Handlu Ukrainy z Unią Europejską (DCFTA) oraz liberalizacją reżimu wizowego w 2017, Polsce pozostało niewiele możliwości pełnienia roli rzecznika w kwestii dalszej integracji Ukrainy z UE. W związku z tym Polska zmieniła priorytety polityki zagranicznej wobec Ukrainy⁸. Priorytety ukraińskiej polityki zagranicznej również uległy zmianie. Podczas gdy Polska pozostaje ważnym partnerem w kwestii wsparcia i dwustronnej współpracy, od tamtego czasu Ukraina zaczęła traktować priorytetowo stosunki z innymi kluczowymi państwami UE.

Status Polski jako kraju twórców kultury popularnej, która cieszyła się zainteresowaniem również odbiorców w byłych republikach radzieckich osłabł w latach 90. XX wieku, a jej rola jako kulturowego łącznika Ukrainy z Zachodem zmieniła się w wyniku upadku Związku Radzieckiego. W tamtym czasie polski rząd rozpoczął intensyfikację dyplomacji kulturalnej i promocji wyselekcjonowanej polskiej kultury za granicą. Od początku XXI wieku Polska zainwestowała znaczne zasoby finansowe w produkcję obcojęzycznych tłumaczeń polskiej literatury, a ukraińska elita ochoczo dołączyła do tych inicjatyw⁹.

Od lat 90. ubiegłego wieku ukraiński stał się docelowym językiem wielu przekładów literatury polskiej, wyprzedzając języki bardziej rozpowszechnione, takie jak niemiecki, francuski czy nawet angielski. Według badań rynek wydawniczy pozostaje silnie zdominowany przez

---

8 Nadiia Koval. Jaka przyszłość czeka relacje polsko-ukraińskie oprócz historycznych sprzeczek? Perspektywa polska, Friedrich-Ebert-Stiftung Kijów, listopad 2018 r. Zobacz: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/perspektywa_polsko-ukrainska.pdf

9 Informacje o książkach: Program Translatorski ©Polska: <https://instytutksiazki.pl/zagranica,4,program-translatorski-@poland,29.html>; aby uzyskać informacje o organizowanych wizytach naukowych w Polsce zobacz: <https://www.studytours.pl/o-stp/>

język angielski¹⁰. Natomiast wśród najpopularniejszych języków obcych język polski zajmuje piąte miejsce, zaraz po niemieckim i francuskim. Polskie instytucje oferują również różnego rodzaju stypendia skierowane do ukraińskiej elity intelektualnej, których celem jest upowszechnianie obrazu Polaków jako przyjaznego narodu, a Polski jako oddanego partnera.

Od czasu upadku Związku Radzieckiego zwiększyło się tempo wymiany intelektualnej między Polakami a Ukraińcami. Pozbawiona znaczącego wsparcia rządu literatura ukraińska również została przetłumaczona na polski i rozpowszechniona w Europie Zachodniej przez Polskę, która w ten sposób przyczyniła się do zwiększenia świadomości o takich ukraińskich autorach jak Jurij Andruchowycz, Oksana Zabuzko i Serhij Żadan. W następstwie osobistych kontaktów i pozytywnego nastawienia w Polsce wielu ukraińskich intelektualistów regularnie pojawia się w polskich gazetach i mediach.

Upadek komunizmu spowodował również łatwiejszy dostęp do turystyki. W konsekwencji wielu Polaków zdało sobie sprawę, że w zachodniej Ukrainie mogą na nowo odkrywać swoje dziedzictwo narodowe, jednocześnie poznając dziedzictwo ukraińskie. Z jednej strony to otwarcie spowodowało wzrost historycznej świadomości w obu krajach. Natomiast z drugiej, nierozliczona historia II wojny światowej i pamięć zbiorowa są nadal przedmiotem dyskusji w przestrzeni publicznej, zwłaszcza po stronie polskiej. Konflikt w tej sferze uległ intensyfikacji od 2015 r., kiedy partia Prawo i Sprawiedliwość wygrała wybory parlamentarne w Polsce. Partia ta później uformowała rząd Zjednoczonej Prawicy i zapewniła sobie ponowne zwycięstwo w wyborach w 2019 r. Wcześniejsze podejście do zbliżenia i pojednania oparte na wzajemnym przebaczeniu zostało odrzucone przez nowe władze jako płytkie i pełne hipokryzji. W konsekwencji powstało nowe podejście, w którym oczekuje się od Ukraińców „przyznania się do prawdy” o najbardziej bolesnych wydarzeniach we wspólnej historii.

Owa „prawda” została skodyfikowana na najwyższym szczeblu politycznym w Polsce poprzez decyzję parlamentu z 2016 r., która zdefiniowała masowe morderstwa popełniane podczas II wojny światowej na

---

10 Переклады на українську 1992-2012 (pol. „Tłumaczenia na ukraiński 1992-2021”), Book Platform. Zobacz: <http://bookplatform.org/images/activities/50/transintoukr1.pdf>

etnicznych Polakach na terytorium współczesnej Ukrainy przez ukraińskich nacjonalistów jako ludobójstwo oraz poprzez próbę wprowadzenia sankcji karnych w 2018 r. za zaprzeczanie przestępczej naturze Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN) i Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA). Mimo nowego polskiego podejścia kolejne rządy ukraińskie podtrzymywały politykę symetrycznego zbliżenia opartego na wzajemnym przebaczeniu.

W obu krajach nasilały się incydenty konfliktowe. W Ukrainie odebrano polskim historykom możliwość przeprowadzenia ekshumacji ofiar masowych morderstw. W Polsce niszczone są ukraińskie miejsca pamięci. Przykładem tego, jak te napięcia przejawiały się w sferze odbioru społecznego jest film *Wołyń* wybitnego polskiego reżysera, Wojciecha Smarzowskiego. Ten kontrowersyjny dramat wojenny miał premierę w Polsce we wrześniu 2016 r. i jest co jakiś czas emitowany przez Telewizję Polską, ostatnio w grudniu 2020 r.

Wszystkie omówione powyżej czynniki – migracja, osłabienie współpracy politycznej i konflikty na tle historycznym – miały bezpośredni i trwały wpływ na stosunki polsko-ukraińskie i wzajemne postrzeganie się ich obywateli. W związku z tym nadszedł najwyższy czas na dogłębne zbadanie tych wzajemnych percepcji. Co Polacy i Ukraińcy wiedzą o sobie nawzajem? W jaki sposób wzajemnie wyobrażają sobie siebie oraz swoje kraje? Jak postrzegają stosunki między swoimi państwami? W jaki sposób wzajemnie na siebie oddziałują? W jakich obszarach widzą możliwości lub przeszkody dla współpracy?

Raport ten, który powstał w wyniku współpracy czterech instytucji: biur Fundacji im. Friedricha Eberta w Warszawie i Kijowie, Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu oraz Rady Polityki Zagranicznej „Ukrainian Prism” z Kijowa podejmuje próbę odpowiedzi na te pytania. W sierpniu 2020 r. rozpoczęliśmy wspólne badanie postrzegania Ukrainy i Ukraińców przez Polaków, oraz Polaki i Polaków przez Ukraińców. Zakończyliśmy badania w grudniu 2020 r., czego skutkiem jest powstanie niniejszego raportu.

2. Metodologia badań

2. Metodologia badań

Nasza analiza oparta jest przede wszystkim na wynikach sondażu opinii publicznej, który został przeprowadzony w celu omawianego badania zarówno w Polsce, jak i w Ukrainie w grudniu 2020 r. Sondaż, zlecony i sfinansowany przez biura Fundacji im. Friedricha Eberta w Warszawie i Kijowie, przeprowadzony został przez polską firmę MA-SMI oraz ukraińską firmę InfoSapiens. Badanie polegało na przeprowadzeniu wspomaganych komputerowo ankiet elektronicznych (CAWI) na reprezentatywnych próbach z Polski (1051 respondentów) i Ukrainy (2243 respondentów).

Pisemny kwestionariusz internetowy składał się z 40 pytań (zamkniętych, otwartych i półotwartych) przetłumaczonych na język polski, ukraiński i rosyjski. Chociaż dane były gromadzone w tych trzech językach, analiza została przeprowadzona po polsku i ukraińsku. Językiem roboczym zespołu badawczego był angielski.

Zdecydowaliśmy o posłużeniu się metodą zbierania danych CAWI podczas pierwszego spotkania zespołu we wrześniu 2020 r. CAWI oferuje wiele korzyści dla międzynarodowych projektów badawczych. Metoda ta pozwala uzyskać dostęp do dużych, odpowiednio różnorodnych grup w wielu krajach, umożliwia znaczącą kontrolę nad instrumentem badawczym, redukuje wahania wynikające z różnic pomiędzy wersjami językowymi i zwiększa adekwatność analizy danych. Jednakże ma ona ograniczone możliwości dotarcia do osób z mniejszym dostępem do internetu (np. starszych czy z obszarów wiejskich). W przeciwieństwie do wywiadu bezpośredniego badacze nie mają również możliwości kontrolowania sposobu, w jaki respondenci wypełniają kwestionariusz.

Mając pełną świadomość tych ograniczeń, uznaliśmy, że właśnie ta metoda najlepiej nadaje się do realizacji celu naszego projektu badawczego, którym było zbadanie wzajemnego postrzegania się Polaków i Ukraińców. Aby przedstawić bardziej zniuansowany obraz perspektyw Polski i Ukrainy uwzględniający perspektywę historyczną, dokonaliśmy również przeglądu dostępnej literatury na ten temat oraz przeanalizowaliśmy wcześniejsze badania opinii publicznej. Synteza naszych badań z dotychczasowymi danymi dostarcza zatem szerszego kontekstu dla omawianej problematyki.

3. Wyniki badań

3. Wyniki badań

3.1 Stereotyp Innego – sąsiad, pracownik, zwykły człowiek

Chociaż wzajemne stereotypy i skojarzenia są podatne na subiektywną interpretację i trudno jest określić je ilościowo, wartość analizy tych kategorii leży w możliwości zagłębienia się w zbiorowy obraz Innego i specyfikę postaw społecznych. Innymi słowy, byliśmy zainteresowani nie tylko stopniem pozytywnych i negatywnych postaw wobec przedstawicieli sąsiedniego narodu, ale również kluczowymi obrazami, ideami i możliwymi źródłami tych postaw. W naszym sondażu stereotypy były analizowane poprzez odpowiedzi na pytanie otwarte: „Jakie są Pana/Pani trzy skojarzenia ze słowem »Ukrainiec« (dla Polaków) / »Polak« (dla Ukraińców)?”.

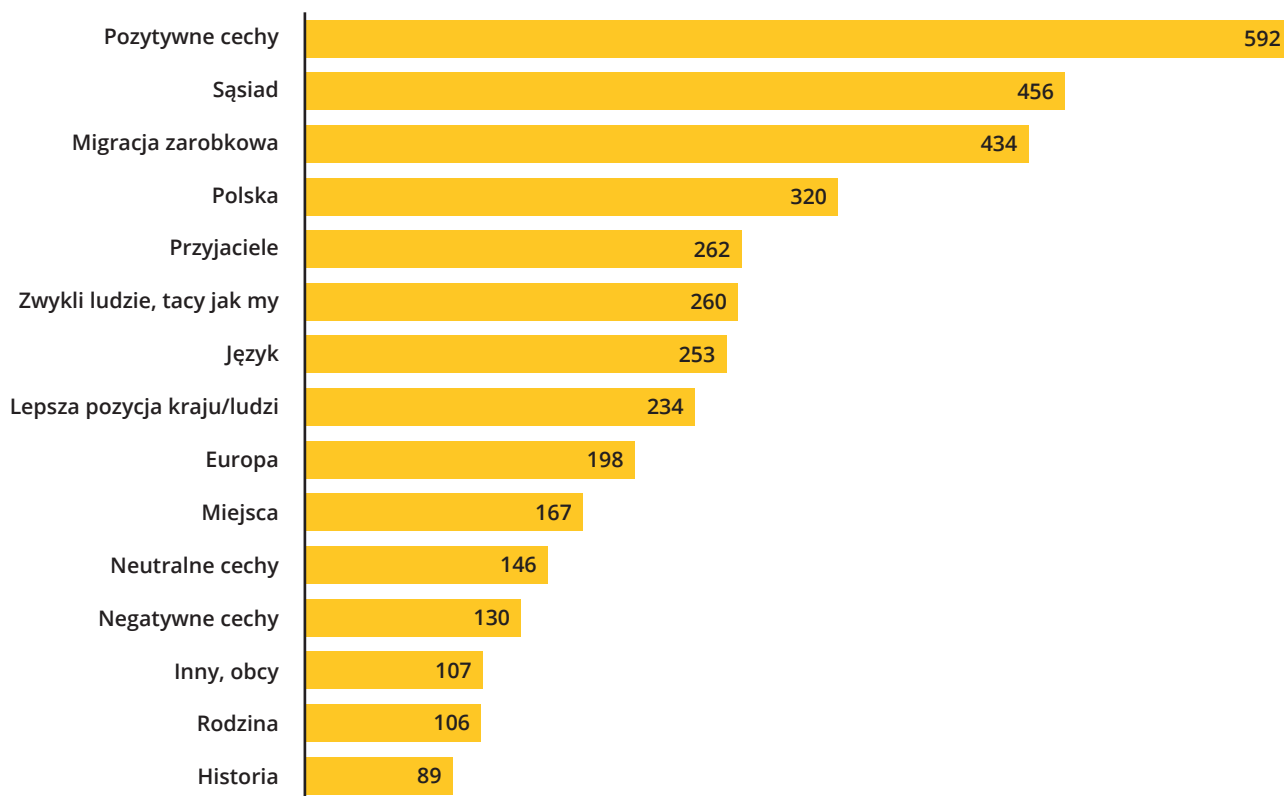
Wysoki odsetek odpowiedzi zapewnił nam ponad 4000 skojarzeń w próbie ukraińskiej i ponad 2000 skojarzeń w próbie polskiej¹¹. Poniższe wykresy (rys. 1-2) ilustrują 15 najczęściej występujących kategorii stereotypów na podstawie danych z obu krajów. Zarówno dla Polaków, jak i Ukraińców trzy najważniejsze kategorie dotyczą wyobrażeń i postrzegania związanego z migracją zarobkową, pozytywnymi cechami charakteru lub neutralną koncepcją sąsiedztwa¹².

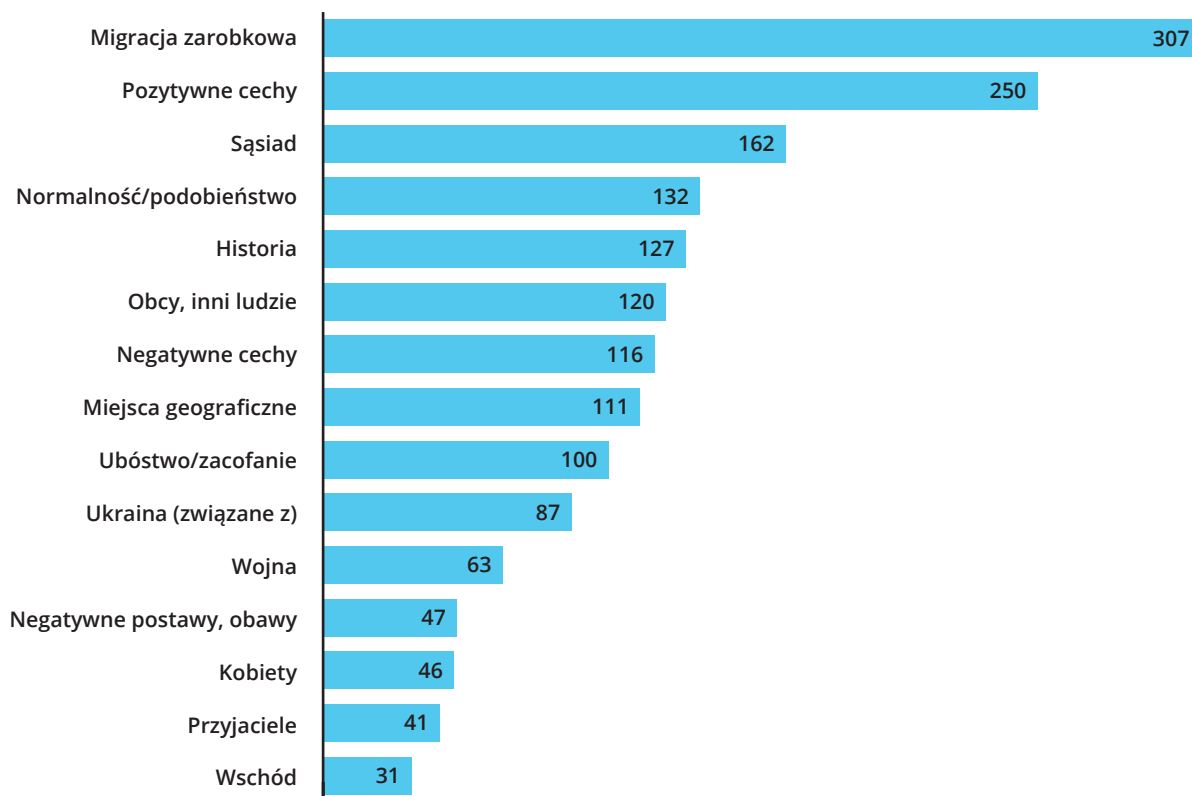
11 Dane zostały opracowane na podstawie odpowiedzi na otwarte pytanie nr 13 „Co przychodzi Panu/Pani na myśl, kiedy słyszy Pan/Pani słowo „Ukrainiec”, „Ukrainka”. Proszę udzielić maksymalnie trzech odpowiedzi”. Niektórzy respondenci podali tylko jedną albo dwie odpowiedzi, niektórzy powtórzyli to samo skojarzenie trzy razy innymi słowami, niektórzy podali nieczytelne odpowiedzi. Po odrzuceniu nieczytelnych odpowiedzi i odpowiedzi typu „nie wiem/nie chcę powiedzieć” opracowano 1740 skojarzeń w polskiej próbie (1051 osób) i 3754 odpowiedzi w ukraińskiej próbie (2234 osób).

12 W badaniu „Jak jest postrzegana Ukraina w UE. Przykłady Niemiec, Francji, Włoch i Polski”, przeprowadzonym przez ukraiński think-tank Centrum Nowej Europy jesienią 2020 r., wśród pytań skierowanych do polskich respondentów znalazło się jedno, zbliżone do naszego, dotyczące trzech skojarzeń z Ukrainą jako krajem. Co ciekawe, wyniki pozyskane wówczas zbliżone do wyników naszego badania; trzy najpopularniejsze odpowiedzi to „imigracja/pracownicy sezonowi”, „bieda/bezrobocie” oraz „wojna/konflikt z Rosją”. Zobacz: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/What-is-Ukraine-s-perception-in-the-EU_eng_web-1.pdf

Rys. 1, UKRAIŃSKIE STEREOTYPY NA TEMAT POLAKÓW:

Rys. 2, POLSKIE STEREOTYPY NA TEMAT UKRAIŃCÓW

Rozpoczynając od skojarzeń związanych z migracją lub pracą sondaż wykazał, że dla badanych Ukraińców słowa takie jak „Polska” i „Polacy” były ściśle związane z pojęciem *заробитчану* (*zarobitchany*, pol. zarobkowy), co można z grubsza przetłumaczyć jako ludzi, którzy zarabiają pieniądze za granicą. Jest to związane z ogólną koncepcją potrzeby pracy za granicą, aby zarobić na życie. Zagłębiając się w te skojarzenia można zaobserwować, że Ukraińcy traktują Polskę jako kraj przedstawiający takie możliwości, a Polacy są przez nich postrzegani przede wszystkim jako pracodawcy.

Wśród polskich respondentów skojarzenia ze słowem „Ukrainiec” jeszcze silniej wiązały się z ogólnym pojęciem migracji i migrantów zarobkowych, ale w innym ujęciu, podkreślającym, że migracja jest czasowa i związana z trudnościami finansowymi. W niektórych przypadkach pojawiły się skojarzenia z konkretnymi zawodami, takimi jak pracownik budowlany czy sprzątaczką, co sugeruje, że respondenci mieli osobiste doświadczenia z Ukraińcami wykonującymi te zawody. Mogą one również odzwierciedlać szersze stereotypowe wyobrażenia o niskopłatnej sile roboczej przypisywane ukraińskim migrantom lub w zakresie postrzegania Ukrainy jako biednego kraju.

Co więcej, oceny sytuacji gospodarczej i ogólnej jakości życia w sąsiednim kraju wydawały się znacząco wpływać na percepcję respondentów. Mieli oni tendencję do stereotypowego postrzegania Polaków jako ludzi sukcesu, w lepszej sytuacji finansowej i zamieszkujących bardziej demokratyczne i zamożne państwo, podczas gdy Polacy częściej kojarzyli Ukraińców z ubóstwem. Polacy wskazywali również na trudności wewnętrzne Ukrainy, czasem ze współczuciem: Ukrainiec to osoba zmuszona do rozłąki z rodziną, by zarobić na swoje utrzymanie, lub zmuszona do ogólnego poświęcenia. Oprócz negatywnych ocen ukraińskiej gospodarki polscy respondenci wykazywali stosunkowo silne skojarzenia z Ukrainą w odniesieniu do bezpieczeństwa (lub jego braku) wpisując jako odpowiedzi słowa takie jak „wojna” czy „uciekierzy”.

Pośród Ukraińców pozytywne oceny Polaków i ich charakteru znacznie przeważały nad negatywnymi. Łącznie Ukraińcy przypisali Polakom ponad 30 pozytywnych cech. Najczęstszymi z nich były między innymi „dobry/życzliwy”, „przedsiębiorczy”, i „dobrze wychowany”. Negatywne cechy charakteru były wymieniane znacznie rzadziej. Najczęstszą z nich było określenie „chytry”. Neutralne stereotypy o Polakach

często wymieniane przez respondentów to między innymi „gadatliwy” i „tradycjonalista”.

Wśród Polaków zdania na temat ukraińskich cech charakteru zachowywały większą równowagę między pozytywnymi i negatywnymi. Pozytywne cechy obejmowały wyrażenia: „mili, wspaniali ludzie”, „pracowici”, „dobrzy” i „gościnni”. Pośród negatywnych cech Ukraińców w polskiej percepcji wyróżniało się nadużywanie alkoholu, brak kultury, nieuczciwość. W przeciwieństwie do ukraińskich respondentów polscy prezentowali specyficzne stereotypy na temat ukraińskich kobiet, co może również odzwierciedlać asymetrię relacji. Polacy podawali bowiem ukraińskie imiona żeńskie, niektóre kolokwializmy, wzmianki o urodzie Ukrainek, a nawet o prostytutce.

Niemniej jednak duża część respondentów z obu krajów odmówiła podania konkretnych skojarzeń, decydując się w zamian na neutralne definicje: „Polak to ktoś, kto mieszka w Polsce” albo „Ukraińiec to ktoś, kto pochodzi z Ukrainy”. Inni stwierdzali, że drugi kraj jest „normalny”, „zwyczajny” lub „taki jak inne”. Te odpowiedzi mogą być interpretowane na wiele sposobów.

Mogą oznaczać, że badani chcą traktować mieszkańców sąsiedniego państwa jak jednostki, a nie jak „obcych” czy posiadaczy stereotypowych cech narodowych. Jednakże, neutralne czy nieprecyzyjne odpowiedzi mogą też odzwierciedlać niewystarczającą wiedzę lub brak zainteresowania. W rzeczy samej, niektórzy badani przyznawali, że nie mają wiedzy lub nie interesują się sąsiednim narodem. Chociaż oba wyjaśnienia są możliwe, duży procent skojarzeń podkreślających podobieństwo i bliskość narodów („tacy jak Ukraińcy/Polacy”, „bardzo podobna kultura”) pozwala nam bronić bardziej optymistycznej interpretacji.

Co ciekawe, chociaż badani zarówno z Polski, jak i z Ukrainy postrzegali siebie nawzajem ogólnie jako „sąsiadów”, Ukraińcy częściej używali słów „przyjaciele” czy „bracia”, opisując Polaków. Innym określeniem obecnym w obu próbach, które wskazuje na bliskość, było słowo „Słowianin”. Więzy rodzinne pomiędzy państwami były także częściej podkreślane przez Ukraińców, którzy, jak wspomniano wcześniej z powodu asymetrycznej migracji, mają więcej członków rodziny mieszkających czy pracujących w Polsce niż vice versa. Te odpowiedzi wskazują, że Ukraińcy odczuwają większą bliskość w stosunku do Polaków niż Polacy w stosunku do Ukraińców.

Wartym uwagi wynikiem sondażu było to, że zarówno Polacy, jak i Ukraińcy rzadko kojarzą siebie nawzajem przez pryzmat swojej narodowej kultury. Mała część Ukraińców podawała skojarzenia ze znanymi polskimi artystami (Fryderyk Chopin, Henryk Sienkiewicz) czy z popularnymi produkcjami z czasów socjalizmu (takimi jak znany serial pod tytułem *Cztery pancerni i pies* lub niektóre kreskówki) albo z niektórymi współczesnymi autorami, takimi jak Andrzej Sapkowski.

Inni kojarzyli słowo „Polska” w bardziej ogólnym znaczeniu z muzyką, filmem i literaturą. Z kolei polscy badani przejawiali niewiele skojarzeń związanych z kulturą Ukrainy. W tej próbie nie wspomniano żadnych postaci obecnych w kulturze Ukrainy. Chociaż pojawiło się nazwisko „Szewczenko”, nie jest jasne czy osoba, która udzieliła tej odpowiedzi miał na myśli Tarasa, poetę, czy Andrija, piłkarza. Jedna osoba z badanych wspomniała Andrija Szewczenko z imienia i nazwiska. Niemniej jednak w polskiej próbie było łącznie mniej niż 10 skojarzeń związanych z kulturą, a większość z nich odnosiła się do kultury ludowej.

Badani z obu krajów wspominali w swoich skojarzeniach o języku. Ukraińcy dużo częściej pamiętali konkretne polskie słowa i wyrażenia, w tym przekleństwa, niż Polacy pamiętali czy wspominali słowa ukraińskie. Może to być kolejnym skutkiem asymetrycznej migracji, odzwierciedlającym rzeczywistość, w której znacznie więcej Ukraińców zanurza się w polskojęzycznym społeczeństwie niż na odwrót. Jednym ze słów używanych przez Ukraińców do opisu Polaków, które nie miało odpowiednika w polskiej próbie, był „pan”, odnoszący się albo do neutralnej formy grzecznościowej, albo do pozycji społecznej (władca). To drugie znaczenie jest pozostałością po starszym stereotypie Polaków jako ciemężycieli.

W niektórych przypadkach Polacy wydawali się mylić Ukraińców z Rosjanami. Pośród ich skojarzeń z Ukraińcami były słowa takie jak „matrioszka”, „pielmieni”, jak również cztery wzmianki o Putinie i dwie o Łukaszence. Niektórzy badani podawali proste rosyjskie wyrażenia jako jedne z trzech podstawowych skojarzeń z Ukraińcami. W polskiej próbie pojawiały się również „Rosja”, „Rosjanin” i pejoratywne określenie „Rusek”. Istnieje kilka potencjalnych wyjaśnień dla tych odpowiedzi.

Po pierwsze, ukraińscy migranci w Polsce to ludzie z całej Ukrainy, w tym z regionów rosyjskojęzycznych. Po drugie, w Polsce nie ma wystarczającej wiedzy na temat wschodnioeuropejskich narodów

i języków. Polscy badani często klasyfikowali Ukrainę z jednej strony jako Europę, a z drugiej jako „Wschód”, co wskazuje na to, że nie ma konsensusu w kwestii miejsca Ukrainy na politycznej mapie świata. Z kolei Ukraińcy, kiedy posługiwali się geografią polityczną w swoich skojarzeniach z Polską, przypisywali jej pozycję niezmiennie jako „Europa”, „europejska”, lub „UE”.

Zarówno Ukraińcy, jak i Polacy używali historycznych stereotypów w odniesieniu do siebie nawzajem. Ukraińskie skojarzenia generalnie były raczej neutralne i odnosiły się do większych przedziałów czasowych z wyjątkiem nieregularnych wzmianek o opresji i podejrzach wobec Polaków nadal roszczących sobie prawa do terytorium Ukrainy. Z kolei Polacy podawali przede wszystkim negatywne skojarzenia historyczne związane z doświadczeniem II wojny światowej. Ukraińcy byli kojarzeni z takimi określeniami jak „banderowiec”, „UPA”, „bandyci” i „masowa przemoc”.

W swoich geograficznych skojarzeniach Ukraińcy wymieniali polską stolicę, Warszawę, jako miejsce, które najbardziej kojarzy im się z Polską. Natomiast dla polskich respondentów najczęstszym kojarzonym z Ukrainą miastem jest Lwów, z którym wielu Polaków nadal odczuwa głębokie historyczne i kulturowe powiązania.

Podsumowując, należy zaznaczyć, że w obu krajach znaczna część respondentów nie prezentowała żadnych negatywnych stereotypów, a duża ich liczba wskazywała na podobieństwo i bliskość między narodami. Wspomnienia historyczne i codzienne doświadczenia z migrantami zarobkowymi zdają się być dwoma najważniejszymi źródłami negatywnych stereotypów dotyczących Ukraińców wśród Polaków. Jednakże zdecydowana mniejszość polskich respondentów stwierdziła, że w Polsce jest zbyt wielu Ukraińców lub że Ukraińcy odbierają pracę Polakom, co sugeruje, że polskie społeczeństwo w pewnym stopniu zaakceptowało ukraińską migrację.

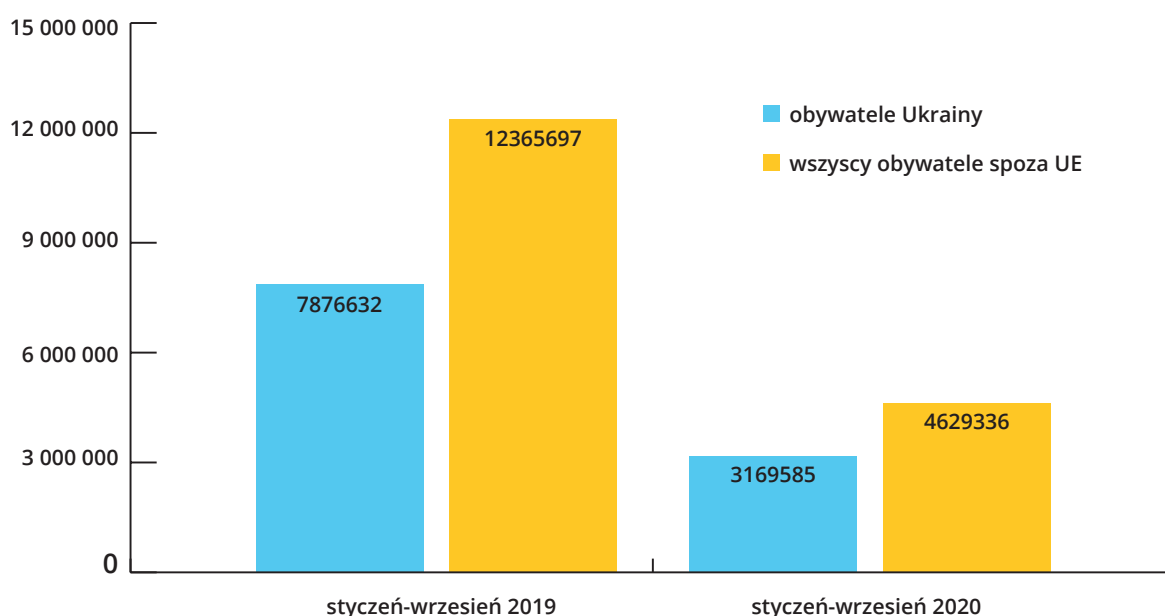
Wysoki procent ukraińskich respondentów, którzy nie wyrazili negatywnych stereotypów na temat Polaków i mówili o uczuciach bliskości w stosunku do nich może stanowić podstawę, na której w przyszłości będzie można budować współpracę. Bardziej symetryczne kontakty pomiędzy Polakami i Ukraińcami z różnych warstw społecznych mogłyby zredukować negatywne stereotypy, podczas gdy więcej uwagi poświęconej dyplomacji na rzecz kultury i wymiany turystycznej mogłoby przyczynić się do zwiększenia wiedzy i świadomości obu sąsiadów.

3.2 Utrwalone asymetrie w codziennych kontaktach

Chociaż bezpośrednie kontakty między Polakami a Ukraińcami mają miejsce w obu krajach, znacznie więcej Ukraińców odwiedza Polskę niż Polaków Ukrainę. Blisko 40% ukraińskich respondentów miało okazję być w Polsce, a jedynie 25% badanych Polaków odwiedziło Ukrainę. Poza tym natężenie kontaktów między Polakami a Ukraińcami znacząco wzrosło w ostatnich latach. Badanie przeprowadzone w 2010 roku przez warszawski Instytut Spraw Publicznych (ISP) wykazało, że tylko 10% Ukraińców odwiedziło Polskę.

Biorąc pod uwagę tendencje migracyjne opisane we wstępie tego raportu, można spodziewać się, że pomimo problemów na granicach spowodowanych przez pandemię COVID-19 liczba kontaktów między Polakami a Ukraińcami będzie nadal wzrastać. Polska Straż Graniczna zanotowała, że od stycznia do września 2020 r. do Polski przybyło o 60% mniej Ukraińców w porównaniu z tym samym okresem w roku 2019. Jednakże Ukraińcy nadal stanowią większość obywateli spoza UE wjeżdżających do Polski, a ich proporcja w tej grupie zwiększyła się nawet w 2020 r. pomimo pandemii. W 2019 r. Ukraińcy stanowili 64% wszystkich obywateli spoza UE przybywających do Polski, a w 2020 r. odsetek ten wzrósł do 68%. (rys. 3).

Rys. 3, LICZBA OSÓB, KTÓRE PRZYBYŁY DO POLSKI W 2019 R. I 2020 R. WEDŁUG POCHODZENIA

Źródło: Polska Straż Graniczna.

Ponad połowa respondentów w naszym badaniu z grudnia 2020 r. wyraziła chęć odwiedzenia sąsiedniego kraju (59% Ukraińców i 56% Polaków). Tylko 25% Ukraińców i 17% Polaków nie wykazało takiej chęci. Można zatem wnioskować, że kontakty między Polakami a Ukraińcami nadal będą częste w postpandemicznej przyszłości. Dane sugerują, że nastąpi wzrost zarówno ogólnej liczby, jak i częstotliwości odwiedzin. Już teraz liczba respondentów, którzy wielokrotnie odwiedzili sąsiedni kraj przewyższa liczbę tych, którzy byli w nim tylko raz.

Chociaż ogólne trendy wskazują na wzrost kontaktów, występują różnice i nierówności między próbą polską a ukraińską. Jak stwierdzono wcześniej, Ukraińcy odwiedzają Polskę częściej niż Polacy Ukrainę. Pośród Ukraińców, którzy byli w Polsce, ponad dwie trzecie (69%) było tam więcej niż raz, a 20% odwiedziło Polskę ponad 10 razy, co sugeruje, że mają oni bardziej trwały związek z tym krajem lub jego mieszkańcami. Pośród polskich respondentów, którzy odwiedzili Ukrainę, ponad połowa (51%) była tam więcej niż raz, prawie jedna trzecia (29%) dwa lub trzy razy, a 11% cztery lub pięć razy. Tylko 6% odwiedzających Ukrainę było tam więcej niż 10 razy.

Ukraińcy z zachodnich regionów odwiedzają Polskę bardziej licznie i częściej. Jedna trzecia respondentów z zachodnich regionów deklaruje, że była w Polsce ponad 6 razy. Ta nierówność między zachodnimi a wschodnimi regionami Ukrainy może być wyjaśniona przez kilka czynników. Zachodnia Ukraina i Polska są bliżej geograficznie, zachodni Ukraińcy mogą wjeżdżać do Polski bez wizy, odkąd w 2008 r. przyjęto umowę o zasadach małego ruchu granicznego, zachodnią Ukrainę i Polskę łączą również więzi historyczne. Współczesna Ukraina zachodnia była niegdyś częścią państwa polskiego, najpierw należąc do Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a później do II Rzeczypospolitej Polskiej.

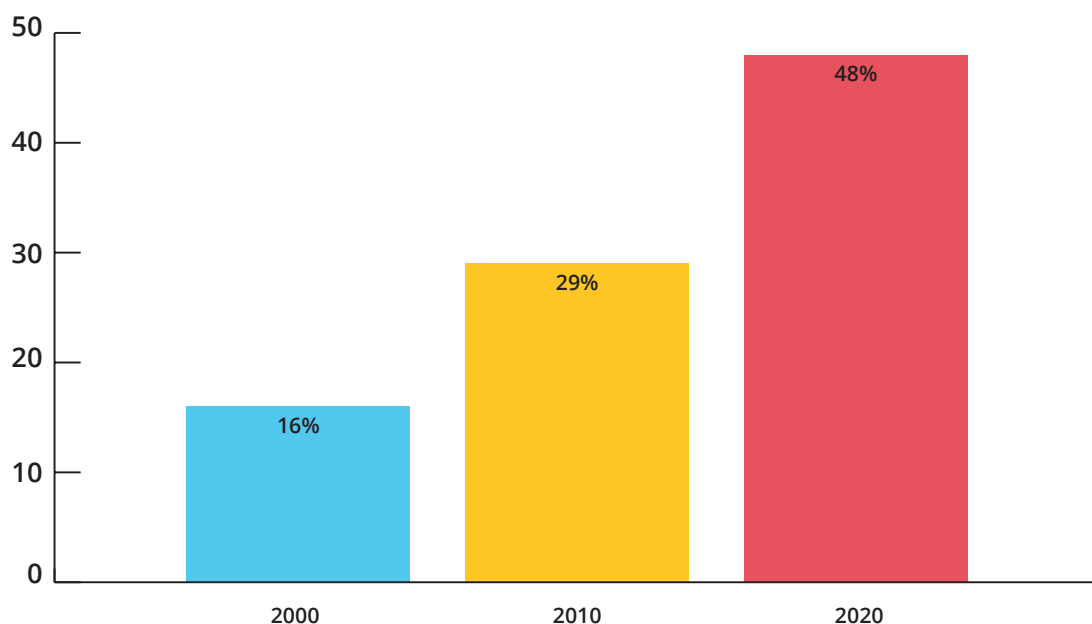
Chociaż mniejszy rozmiar polskiej próby uniemożliwia ilościową analizę odwiedzin w Ukrainie według regionu, dostępne dane pokazują, że mieszkańcy województwa podkarpackiego, które graniczy z Ukrainą, odwiedzają ją częściej. Tak jak w przypadku Ukrainy zachodniej, może to być tłumaczone bliskością geograficzną i czynnikami gospodarczymi (takimi jak transgraniczny handel i zakupy).

Nasze dane pokazują, że Polacy i Ukraińcy odwiedzają się z odmienną częstotliwością i z bardzo różnych powodów. Duża część respondentów z obu krajów wskazała turystykę jako główny powód wizyt

zagranicznych – 79% Polaków i 48% Ukraińców. Taka sama liczba ukraińskich respondentów (48%) oświadczyła, że przyjeżdża do Polski do pracy, a 22% odwiedza sąsiedni kraj, by zobaczyć się z rodziną lub przyjaciółmi. Wizyty te są najprawdopodobniej składane członkom rodziny, którzy pracują lub uczą się w Polsce.

Jeżeli chodzi o odwiedziny związane z pracą, nasz sondaż przeprowadzony w grudniu 2020 r. wykazał ich znaczący wzrost w stosunku do minionych dekad. W 2010 r. mniej niż jedna trzecia (29%) Ukraińców, którzy podróżowali do Polski, czyniła to w celu związanym z pracą, a w 2000 r. odsetek ten wynosił jedynie 16%. Jak omówiono wcześniej, wzrost migracji zarobkowej, który nastąpił w ostatnich latach wynika z sytuacji gospodarczej Ukrainy, łagodniejszego reżimu wizowego wprowadzonego w 2017 r. oraz uproszczonych polskich przepisów dotyczących zatrudnienia obcokrajowców, które sprawiają, że Ukraińcom łatwiej jest zdobyć pozwolenie na pracę w Polsce niż gdzie indziej.

Rys. 4, LICZBA UKRAIŃSKICH RESPONDENTÓW WSKAZUJĄCYCH PRACĘ JAKO POWÓD PODRÓŻY DO POLSKI

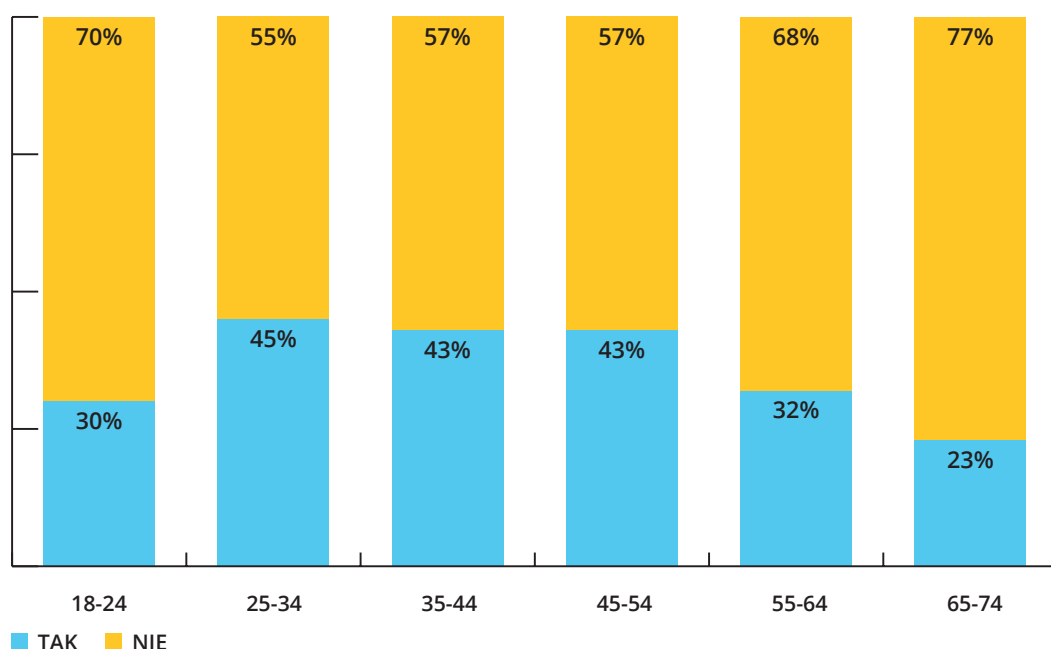

Źródło: Joanna Konieczna-Sałamatin, Coraz dalsi sąsiedzi? Wizerunek Polski i Polaków w Ukrainie, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2011 r. oraz własne dane i analiza.

Wraz ze wzrostem liczby Ukraińców odwiedzających Polskę zmniejszył się średni wiek tej grupy. Do Polski podróżują przede wszystkim ludzie młodzi i w średnim wieku, co dotyczy również tych, którzy robią to z powodów związanych z pracą. Aż 45% odwiedzających Polskę i 56% wyjeżdżających do Polski za pracą to osoby w wieku 25-34 lata.

Dla porównania: badania przeprowadzone przez Joannę Konieczną-Sałamatin wykazały, że Ukraińcy podróżujący do Polski na początku XXI wieku byli w większości trzydziestolatkami, a w 2010 roku – czterdziestolatkami¹³. Konieczna-Sałamatin uważa, że była to ta sama grupa Ukraińców podróżujących do Polski na przestrzeni dekad, posiadająca bliskie, osobiste związki z tym krajem, często sięgające lat 90. XX wieku. Obecny przekrój wiekowy Ukraińców odwiedzających Polskę sugeruje, że nie jest to już tylko grupa ludzi ze wczesnych lat 2000 lub 2010. Może to też tłumaczyć całościowo większą liczbę Ukraińców przybywających do Polski.

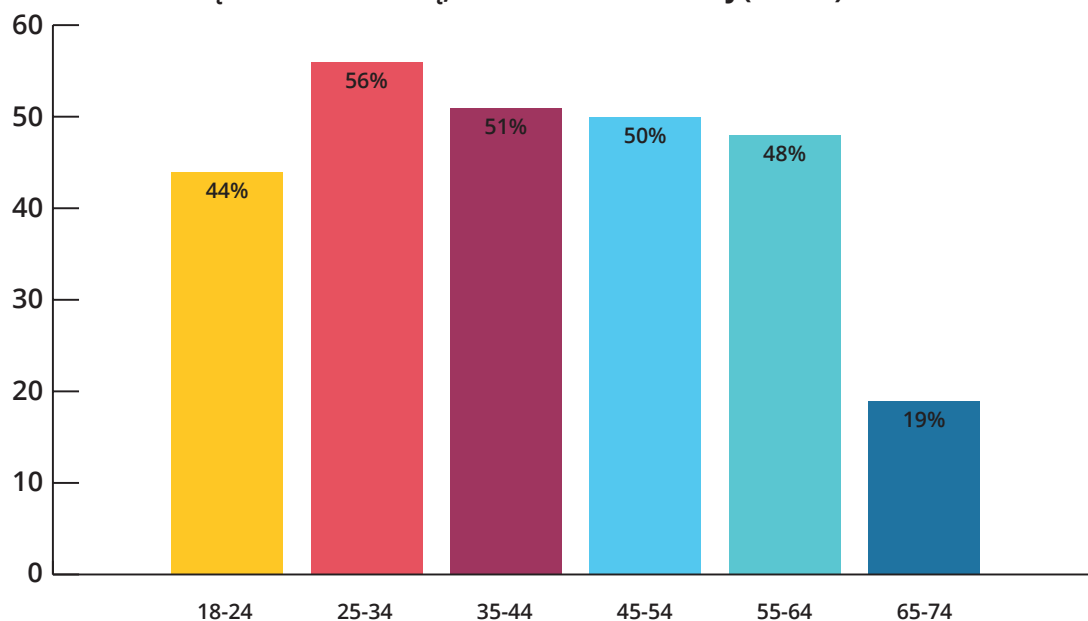
Rys. 5. ODPOWIEDZI NA PYTANIE „CZY BYŁEŚ W POLSCE?” WG GRUPY WIEKOWEJ (2020 r.)

Źródło: Własne dane i analiza.

13 Joanna Konieczna-Sałamatin, *Coraz dalsi sąsiedzi? Wizerunek Polski i Polaków w Ukrainie*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2011, s. 4.

Rys. 6. UKRAIŃSCY BADANI, KTÓRZY PODRÓŻUJĄ DO POLSKI Z POWODÓW ZWIĄZANYCH Z PRACĄ, WG GRUPY WIEKOWEJ (2020 r.)

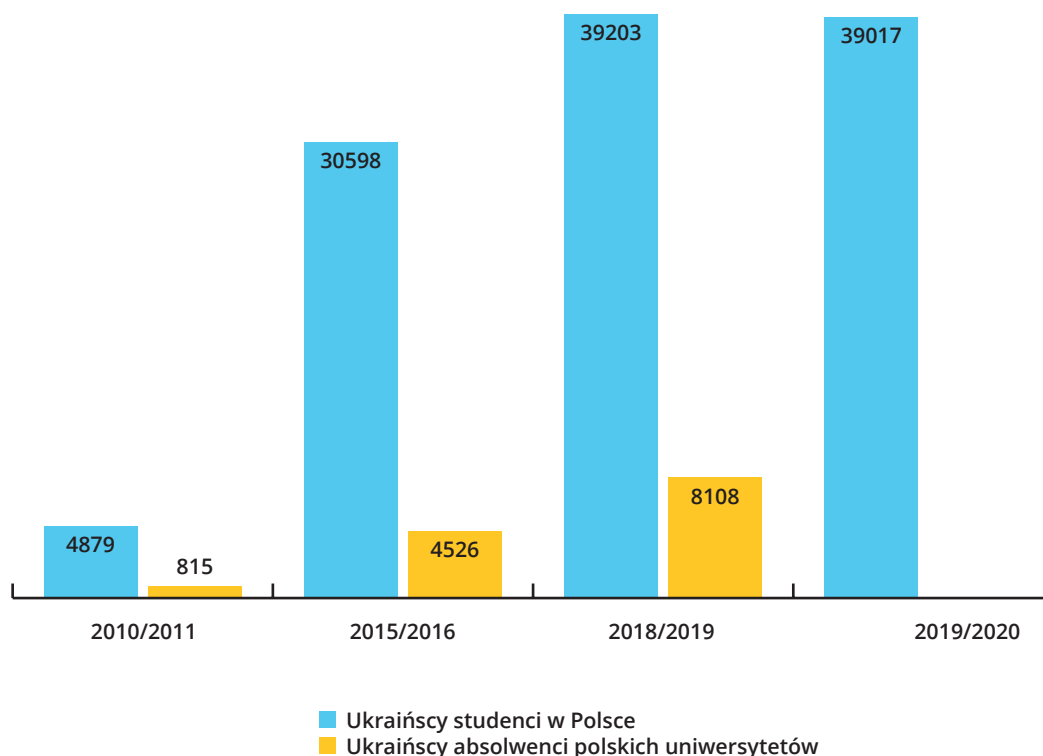
Źródło: Własne dane i analiza.

Jeśli weźmie się pod uwagę te trendy, nie jest zaskoczeniem, że największa liczba zgłoszonych kontaktów między Polakami a Ukraińcami ma miejsce w pracy, co przyznaje 82% Polaków i 61% Ukraińców. Jednakże widoczna asymetria hierarchii pojawia się po uwzględnieniu pozycji osoby badanej. Podczas gdy aż 40% ukraińskich respondentów oświadczyło, że pracowało dla polskiego pracodawcy, tylko 2% Polaków twierdzi, że pracowało dla pracodawcy ukraińskiego. Co więcej, 9% polskich respondentów zgłosiło, że zatrudniało ukraińskich pracowników, natomiast zatrudnianie polskich pracowników deklarowało 3% Ukraińców.

W przeciwieństwie do wysokiego odsetka Ukraińców, którzy podróżują do Polski z powodów związanych z pracą, tylko 5% respondentów, którzy odwiedzili Polskę, jako powód wizyty wskazało edukację. Wśród tej grupy największą część respondentów według wieku (12%) stanowiły osoby w przedziale 18-25 lat. Jednocześnie, chociaż liczba Ukraińców studiujących w Polsce wciąż może wydawać się niska, dane zebrane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) wyraźnie pokazują duży jej wzrost na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat. Prawie jedna trzecia polskich respondentów deklaruje doświadczenie studiowania z Ukraińcami.

Rys. 7, UKRAIŃCY STUDIUJĄCY W POLSCE

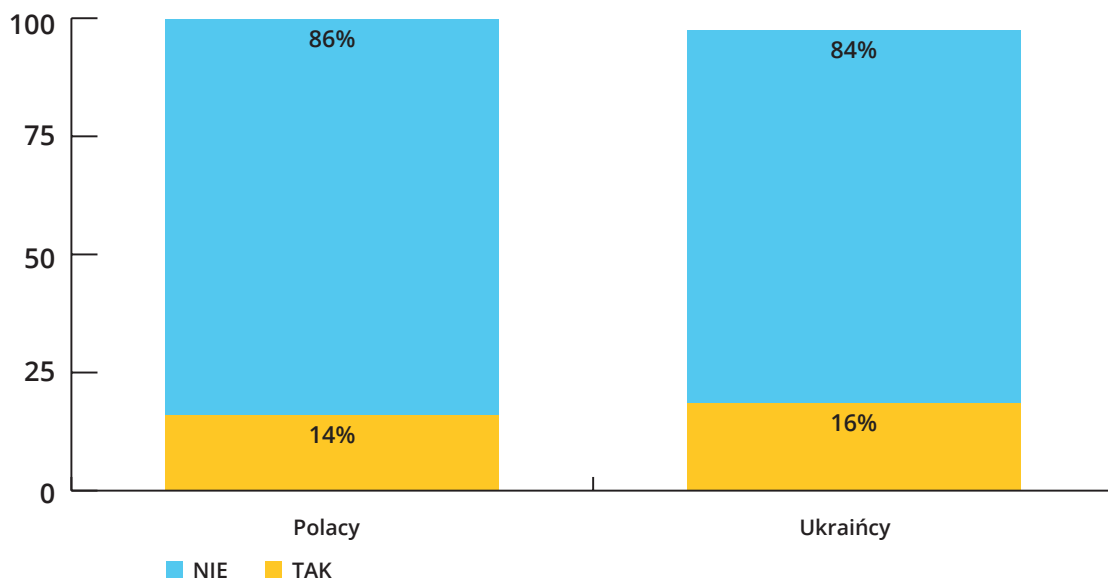

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Ukraina nie jest dla Polaków powszechną destynacją, jeśli chodzi o pracę czy edukację. Tylko 13% polskich respondentów, którzy odwiedzili Ukrainę, zrobiło to z powodów związanych z pracą, a nawet mniej (3%) odwiedziło ją z powodów związanych z edukacją. Odwiedzanie rodziny w Ukrainie również jest nieczęste (16%) i bardziej powszechne wśród młodych dorosłych (18-34) niż w starszych grupach wiekowych.

Mieszane polsko-ukraińskie rodziny pozostają rzadkie, co oznacza, że niewielu Polaków lub Ukraińców ma członków rodziny w sąsiadującym kraju. Tylko 16% Ukraińców twierdzi, że posiada polskiego członka rodziny, a 14% Polaków zgłasza, że ma rodzinę w Ukrainie. Pośród tych, którzy mają rodzinę za granicą, większość stanowi dalsza rodzina (kuzyni, wujowie, ciotki). Małżeństwa wciąż są bardzo rzadkie, deklaruje je tylko 4% ukraińskich i 1% polskich respondentów, którzy zgłosili, że mają członków rodziny w sąsiadującym państwie.

Rys. 8. CZŁONKOWIE RODZINY W SĄSIADUJĄCYM PAŃSTWIE

Źródło: Własne dane i analiza.

Dane uzyskane w badaniu wskazują na ogólnie pozytywne wzajemne kontakty pomiędzy Polakami a Ukraińcami. Aż 45% kobiet z Ukrainy i Polski, 45% mężczyzn z Ukrainy i 51% mężczyzn z Polski postrzega te kontakty jako raczej pozytywne. Ponad jedna trzecia respondentów z obu krajów zgłaszała, że ma przyjaciół z sąsiadującego kraju. Jednakże zaobserwowaliśmy również pewne różnice związane z grupą wiekową, zwłaszcza wśród respondentów z Ukrainy. Chociaż 48% respondentów z najmłodszej grupy wiekowej (18-34) deklarowało, że ma przyjaciela Polaka czy przyjaciółkę Polkę, to samo zgłosiło 40% Ukraińców w średnim wieku i jedynie 17% spośród najstarszych.

Te różnice pomiędzy grupami wiekowymi wskazują na zmianę pokoleniową w relacjach ukraińsko-polskich. Podobny trend zaobserwowano pośród polskich respondentów, chociaż różnica pomiędzy najmłodszą a najstarszą grupą była mniejsza (10% w porównaniu do 30% w próbie ukraińskiej).

Podczas gdy dane ukazują ogólny wzrost kontaktów polsko-ukraińskich, badani z Polski wykazali ograniczoną znajomość języka ukraińskiego. Tylko 12% stwierdziło, że zna ukraiński choćby na podstawowym poziomie. Wśród osób posługujących się językiem ukraińskim, 14%

deklarowało średniozaawansowany lub wysoki poziom, a pozostali (86%) poziom podstawowy. Nie jest zaskoczeniem, że znajomość rosyjskiego jest wśród polskich respondentów znacznie bardziej powszechna. Aż 59% wszystkich respondentów i 86% osób ze starszej grupy wiekowej (55-74) zgłosiło pewien poziom znajomości tego języka.

Te wyższe liczby są pozostałościami po programie nauczania języka rosyjskiego, który był obowiązkowy w polskich szkołach w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Dzisiaj rosyjski jest wciąż nauczany w polskich szkołach, również na poziomie akademickim, jednak liczba oferowanych zajęć spada. Pośród Polaków, którzy znają rosyjski, 36% zna go na poziomie podstawowym, a 39% na średniozaawansowanym. Tylko 2% twierdzi, że zna rosyjski na wysokim poziomie.

Jak wskazują też inne dane, więcej Ukraińców mówi po polsku niż odwrotnie. Blisko jedna trzecia (28%) ukraińskich respondentów deklaruje znajomość języka polskiego na poziomie podstawowym, zwłaszcza ci, którzy należą do młodszej i średniej grupy wiekowej. Około jedna trzecia respondentów, niezależnie od grupy wiekowej i płci, posługuje się językiem polskim na poziomie średniozaawansowanym. Tych, którzy znają go dobrze jest 10%, natomiast tych, którzy znają go słabo – 30%, a bardzo słabo – 27%. W ujęciu regionalnym znajomość języka polskiego jest najwyższa (44%) w zachodniej Ukrainie ze względu na bliskość geograficzną oraz powiązania historyczne i gospodarcze.

W kwestii rozpoznawania lub kupowania produktów z sąsiedniego kraju sytuacja jest podobna. W 2014 r. Ukraina i Unia Europejska podpisały umowę o pogłębionej i całościowej strefie wolnego handlu (DCFTA), która weszła w życie w 2017 r. DCFTA pozwoliła na wzajemne ułatwienie dostępu do rynków, opierając się na przewidywalnych i egzekwowalnych zasadach handlu. Jako że Polska jest państwem członkowskim UE, umowa ta wpłynęła również na więzi gospodarcze między tymi dwoma krajami.

Chociaż ukraińskie produkty są teraz bardziej dostępne na polskim rynku, zarówno w internecie, jak i w polskich sklepach stacjonarnych, wydają się cieszyć ograniczoną popularnością wśród polskich konsumentów. Tylko 17% polskich respondentów przyznało, że kupuje ukraińskie produkty, a 83% nie miało takich doświadczeń. Pośród towarów, które kupują Polacy były ukraińskie słodycze (głównie *Roshen*), chałwa, miód, alkohol (wódka, wino i piwo), kwas chlebowy, papierosy, kosmetyki, ubrania i różne produkty spożywcze.

W kontraście do względnie niskiej liczby Polaków nabywających ukraińskie produkty, kupowanie polskich produktów zadeklarowało prawie 40% ukraińskich respondentów, z tego 44% stanowią kobiety a 53% osoby w wieku 35-44 lat. Podczas gdy polskie produkty były bardziej popularne wśród respondentów w regionie zachodnim (46%) i regionie Kijowa (50%), ich popularność była niższa w regionie północnym (29%), centralnym (36%) i południowym (35%). Ukraińscy respondenci deklaruowali, że kupują polskie środki czystości (tzw. chemię domową), żywność, odzież, buty, słodycze, napoje (herbatę i kawę), produkty mleczne, mięso, kosmetyki, środki higieny osobistej i elektronikę.

Kiedy na początku 2020 r. rozpoczęła się pandemia COVID-19, międzynarodowy handel Polski z Ukrainą był w pełnym rozkwicie. W 2019 r. Główny Urząd Statystyczny (GUS) raportował, że ze wszystkich sąsiadów Polski to Ukraińcy wydawali na zakupy najwięcej podczas pojedynczej wycieczki do Polski, tym samym ustępując Niemcom tylko w kwestii całkowitej wartości nabytych produktów¹⁴. Pandemia spowolniła, ale nie zatrzymała tego trendu.

3.3 Kultura i pamięć zbiorowa

W 2020 r. w magazynie „Nowa Europa Wschodnia” umieszczono wywiad Adama Balcera z polsko-ukraińską historyczką Olą Hnatiuk, która zapowiedziała koniec złotej ery stosunków polsko-ukraińskich¹⁵. Wyniki naszego sondażu sugerują jednak inną interpretację. Prawdą jest, że kontakty intelektualne i polityczne zmniejszyły się z powodu napięć politycznych, natomiast kultura popularna, a zwłaszcza codzienne doświadczenia stały się nowym kluczowym wyróżnikiem stosunków polsko-ukraińskich.

Ogólnie rzecz biorąc, historycznie Ukraińcy byli otwarci na polską kulturę. W czasach komunizmu wiele osób ze Związku Radzieckiego

---

14 Anna Gorczyca, *Ukraińcy przebili Niemców – na jedne zakupy w Polsce wydają więcej. Co i gdzie kupują u nas cudzoziemcy? Co jest tańsze?*, „Gazeta Wyborcza”, 24 grudnia 2019 r., Zobacz: <https://wyborcza.pl/7,155287,25541016,ukraincy-przebili-niemcow-na-jedne-zakupy-w-polsce-wydaja.html>

15 Rozmowa Adama Balcera z Olą Hnatiuk, *W poszukiwaniu złotego wieku*, „Nowa Europa Wschodnia”, 1-2/2020, s. 7.

postrzegało Polskę jako bramę do zachodniego świata. Polskojęzyczne książki, czasopisma i kina ukształtowały pokolenie Ukraińców, oferując tematy i historie mniej dostępne w represyjnym państwie radzieckim. Polski reżyser Jerzy Hoffman kręcił eposy historyczne i historie romantyczne rozgrywające się w Ukrainie. Polska aktorka Barbara Brylska zapewniła sobie miejsce w radzieckiej „galerii sław” dzięki swojej pamiętnej roli w filmie Eldara Riazanowa „Szczęśliwego Nowego Roku”. Urodzona w Związku Radzieckim Anna German przewyciężyła burzliwą historię swojej rodziny i stała się odnoszącą sukcesy polskojęzyczną piosenkarką.

W naszym badaniu respondentów poproszono o wymienienie z imienia i nazwiska trzech sławnych Polaków/Ukraińców. Chociaż mieli aż trzy możliwości, dwie trzecie zarówno Polaków, jak i Ukraińców, zdecydowało się nie odpowiadać na to pytanie. Pośród tych, którzy udzielili odpowiedzi, ponad jedna trzecia Polaków i prawie połowa Ukraińców podała przynajmniej jedno nazwisko. Najczęściej wymieniani byli politycy. Najbardziej rozpoznawalnym Polakiem dla ukraińskich respondentów był obecny prezydent Polski Andrzej Duda (13%), a następnie prezydenci Lech Wałęsa (10%) i Lech Kaczyński (8,5%).

W Polsce również często wymieniano ukraińskich polityków. Najczęściej byli to Julia Tymoszenko (ponad 10%) oraz były zawodowy bokser i aktualny burmistrz Kijowa Witalij Kliczko (10,5%), po nich podawany był obecny prezydent Wołodymyr Zełenski (6,5%). Byli prezydenci Petro Poroszenko, Wiktor Juszczenko i Wiktor Janukowycz byli wymieniani przez 3,5 – 4,5% respondentów. Wydaje się, że w oczach opinii publicznej to prezydenci uosabiają swoje państwa, co potwierdziły też wcześniejsze podobne badania¹⁶. Jednocześnie warto wspomnieć, że 50% respondentów z obu krajów wskazało stosunki polityczne jako najgorszy element relacji polsko-ukraińskich. W związku z tym można powiedzieć, że to prezydenci ponoszą znaczącą odpowiedzialność za przyszłość stosunków polsko-ukraińskich.

Jeśli chodzi o powszechnie wymieniane postaci kultury i rozrywki, to około 7,5% respondentów z Ukrainy wymieniło poetę Adama Mickiewicza, a około 9% Polaków wskazało poetę Tarasa Szewczenkę. Ukraińcy wymieniali również aktorkę Barbarę Brylską (5%) i piosenkarkę Annę

German (4,5%). Demografia wiekowa tych respondentów wskazuje na utrzymujące się znaczenie radzieckiego dziedzictwa kulturowego dla starszych Ukraińców, o czym była mowa powyżej.

Dla pokoleń urodzonych po 1991 roku są to postacie w dużej mierze nieznane. Dla młodszych Ukraińców kultura polska była reprezentowana przez dwie zupełnie różne osoby – XIX-wiecznego kompozytora Fryderyka Chopina i współczesnego pisarza fantasy Andrzeja Sapkowskiego. Wśród starszych Polaków (w wieku 55-74 lat) piłkarz Walery Łobanowski i tyczkarz Siergiej Bubka symbolizowali ukraiński sport. Wśród ukraińskich respondentów najlepszym polskim sportowcem okazał się piłkarz Robert Lewandowski (3%), wymieniany jeszcze częściej przez osoby w wieku 25-34 lata (7%).

XX-wieczny ukraiński nacjonalistyczny bojownik Stepan Bandera zajmuje osobną kategorię ze względu na swoją rolę w polskiej debacie publicznej. W naszym sondażu został wspomniany przez prawie 7,5% polskich respondentów, co czyni go czwartym najbardziej rozpoznawalnym Ukraińcem. Jego wysokie miejsce może stanowić przypomnienie głębokich rozłamów w dialogu historycznym omówionych wcześniej. Jednocześnie to, że zajął czwarte miejsce, może wskazywać na malejące znaczenie pamięci o II wojnie światowej w stosunkach polsko-ukraińskich.

Barbara Brylska i reżyser Jerzy Hoffman prowadzą do następnego pytania w ankiecie, dotyczącego kina i produkcji telewizyjnych oglądanych w ostatnich trzech latach. W obu krajach liczba respondentów, którzy obejrżeli produkcję telewizyjną, którą uważają za polską lub ukraińską, była raczej niska. Tylko 17% polskich ankietowanych obejrzało jakąś ukraińską produkcję, a 20% Ukraińców widziało produkcję polską.

W Polsce telewizja wciąż pełni ważną rolę w życiu ludzi, zwłaszcza pośród starszych grup wiekowych. Trzy najpopularniejsze produkcje ekranowe to seriale i programy telewizyjne. Ukraińska opera mydlana *Zniewolona* była wspomniana przez 3% wszystkich polskich respondentów. W drugiej kolejności respondenci wskazywali na serial *Damy i więźniaczki*. Jest to polska produkcja, w której wzięli udział Ukraińcy. Trzecie miejsce zajmuje opera mydlana rosyjskiej produkcji, rozgrywająca się w stacji kozackiej, emitowana w Polsce pod tytułem *Kozacka miłość*.

Z Polską nadal kojarzą się Ukraińcom klasyki z XX wieku. Film *Ogniem i mieczem*, oparty na powieści Henryka Sienkiewicza i rozgrywający się

głównie w Ukrainie, był wymieniany przez 3,5% respondentów. Drugie miejsce zajął film Jerzego Hoffmana, *Znachor* (2,2%). Trzecie miejsce powędrowało do serialu *Czterej pancerni i pies* (1,5%). Tylko 2% ukraińskich respondentów deklarowało, że obejrzało polski dokument historyczny, a 9% było przekonanych, że widzieli jakąś polską produkcję, ale mieli kłopot z podaniem tytułu. Dwie współczesne produkcje wymienione przez Ukraińców więcej niż raz to *Wiedźmin* (22%) i *365 dni* (15%).

Ankieta badała również wiedzę respondentów na temat literatury sąsiedniego narodu. Podczas gdy 22% Polaków wskazało książki jako źródło wiedzy o Ukrainie, tylko 2% zgłosiło, że przeczytało ukraińską książkę w ciągu ostatnich trzech lat. Jedynymi autorami wymienionymi więcej niż raz są Nikołaj Gogol i Oksana Zabuzko. Dla porównania, niewielu ukraińskich respondentów (3%) utrzymuje, że czerpie wiedzę na temat Polski z książek.

Wspomniany wcześniej pisarz Andrzej Sapkowski (seria *Wiedźmin*) był dla tej garstki Ukraińców najczęstszym wyborem, obok Henryka Sienkiewicza (1846-1916) i jego historycznych eposów rozgrywających się w XVII-wiecznej Ukrainie. Wymieniany był również współczesny pisarz Janusz Wiśniewski i jego romans psychologiczny *Samotność w sieci*, który jest też popularny w Rosji. Porównując ten wybór z książkami, których przekłady na język ukraiński uzyskały wsparcie finansowe państwa polskiego można stwierdzić, że popularna polska literatura dociera do ukraińskich czytelników własnymi ścieżkami.

Pamięć o tragicznej Rzezi Wołyńskiej przyćmiła polsko-ukraińskie stosunki we wczesnych latach 2000. Z tego względu, spodziewano się, że pamięć o historii znajdzie odbicie w odpowiedziach w naszym badaniu, zwłaszcza po polskiej stronie. I rzeczywiście, dwie trzecie polskich respondentów zaznaczyło, że interpretacje historii są najgorszym obszarem w stosunkach polsko-ukraińskich, a 83% stwierdziło, że wyjazd do Ukrainy tylko to przekonanie wzmocnił. Tylko 10% respondentów uznało, że historia jest czymś, co może naprawić relacje Polski z Ukrainą, a jedynie garstka twierdziła, że powinien to być priorytet w przyszłości.

Odpowiedzi te można tłumaczyć dobrymi codziennymi kontaktami między Polakami a Ukraińcami, jak również tym, że zdaniem wielu problemy pamięci historycznej nie mogą zostać rozwiązane. W próbie ukraińskiej odpowiedzi na to pytanie udzieliło jedynie 87 osób.

Z perspektywy polskich respondentów szeroko rozumiana kultura nie była postrzegana jako priorytetowy obszar dla wzajemnej współpracy (8%), zajmując miejsce daleko za bezpieczeństwem, integracją, migracją i energetyką.

3.4 Strukturalne asymetrie w percepcji państwa

Obustronne stosunki polityczne między Polską a Ukrainą są naznaczone strukturalną asymetrią, która określa i ogranicza ludzkie percepcje na temat sąsiadującego państwa. Granica Polski z Ukrainą jest również zewnętrzną granicą Unii Europejskiej, oznaczającą podział między krajem członkowskim UE a krajem, który przebył już daleką drogę, by się do Unii zbliżyć (często korzystając przy tym z polskiego wsparcia), ale droga ta wciąż pozostaje długa.

Wraz z przyjęciem układu stowarzyszeniowego, DCFTA oraz liberalizacją reżimu wizowego, plan dalszej integracji Ukrainy z UE utknął w martwym punkcie. Tym samym stosunki polsko-ukraińskie ujawniają palącą potrzebę określenia strategicznego celu dla przyszłej współpracy. Biorąc pod uwagę obecny brak ukierunkowania dla przyszłych relacji dwustronnych, zapytaliśmy respondentów o ich ogólne postrzeganie kraju sąsiedniego oraz o stan stosunków dwustronnych między Polską a Ukrainą.

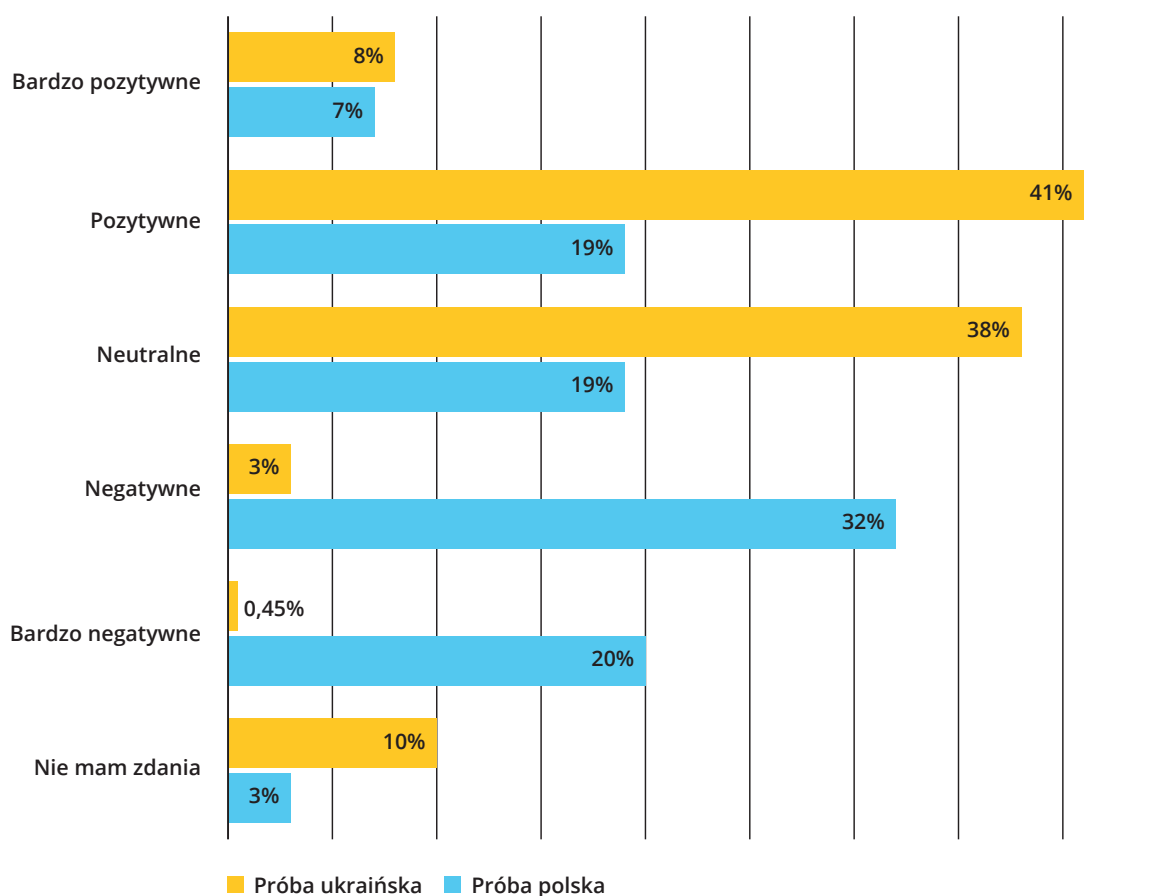
Wyniki naszego badania pokazują, że (geo)polityczna asymetria pomiędzy tymi dwoma krajami przekłada się na asymetrię we wzajemnym postrzeganiu. Podczas gdy Polska i jej rząd są zazwyczaj przez Ukraińców postrzegane przychylnie, percepcja Ukrainy przez respondentów z obu krajów jest krytyczna. Nasze wnioski stawiamy na podstawie wyników niniejszego badania, jak również wyników z badania wzajemnych percepcji z 2013 r.¹⁷. By ocenić ogólne percepcje, zapytaliśmy respondentów z Ukrainy i Polski o ich wrażenia związane z gospodarczą i polityczną sytuacją w ich kraju oraz w kraju sąsiadującym. Dwie trzecie Ukraińców zgłosiło pozytywne lub bardzo pozytywne postrzeganie sytuacji gospodarczej Polski, a prawie połowa (49%) postrzegała w ten sposób polską sytuację polityczną.

---

17 Joanna Fomina, Joanna Konieczna-Salamatin, Jacek Kucharczyk, Łukasz Wenerski, *Polska-Ukraina, Polacy-Ukraińcy. Spojrzenie przez granicę*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2013, s. 53-56.

Rys. 9. WRAŻENIA ZWIĄZANE Z SYTUACJĄ POLITYCZNĄ W POLSCE

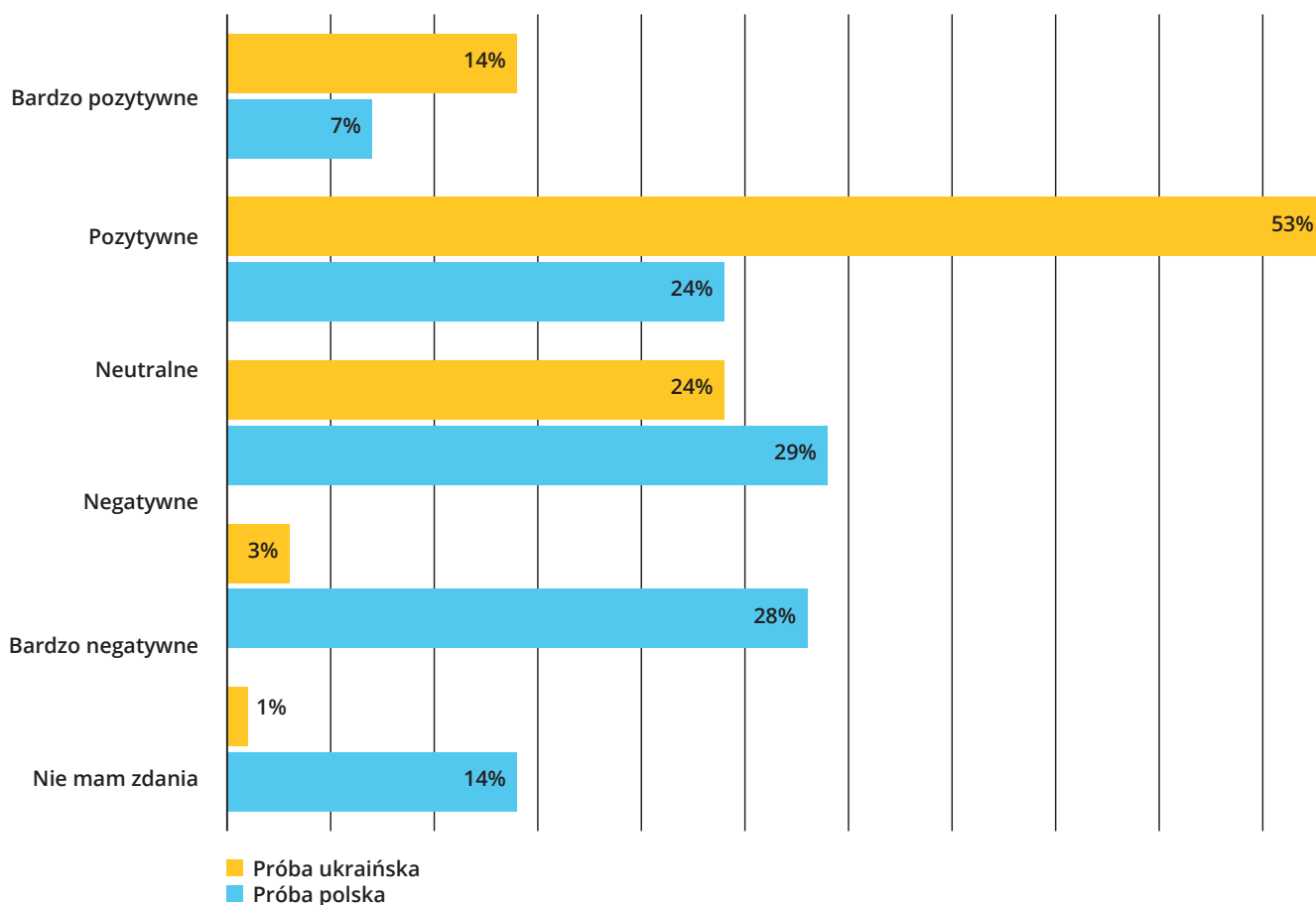

Źródło: Własne dane i analiza.

Podczas gdy prawie jedna czwarta respondentów z Ukrainy wyraziła neutralne odczucia związane z sytuacją polityczną Polski, co może sygnalizować brak wiedzy lub zainteresowania, znaczące jest to, że odsetki wszystkich negatywnych opinii są jednocyfrowe. Polskie oceny własnego kraju są bardziej zróżnicowane, co jest odbiciem wyższego poziomu wiedzy i doświadczenia polskiego społeczeństwa. Ponad połowa (52%) polskich respondentów postrzegają sytuację polityczną swojego kraju jako negatywną lub bardzo negatywną.

Rozbieżność pomiędzy polskim i ukraińskim postrzeganiem jest logiczna. Podczas gdy wielu Ukraińców odwiedza Polskę, większość uczy się o niej z ukraińskich mediów, które wykazują się mniejszą świadomością problemów i debat, tak wewnątrz Polski, jak i między Polską a członkami/institucjami Unii Europejskiej. Ponadto, jak podkreśliśmy, wielu Ukraińców odwiedza Polskę, ponieważ postrzega ją jako kraj możliwości zarobkowych, jest więc bardziej skłonna pozytywnie oceniać polskie instytucje.

Rys. 10, WRAŻENIA ZWIĄZANE Z SYTUACJĄ GOSPODARCZĄ W POLSCE

Źródło: Własne dane i analiza.

Cykl badań opinii publicznej z lat 2017 i 2018 zleconych przez International Republican Institute (IRI) potwierdził, że Polska stale zajmuje miejsce w czołówce krajów, do których Ukraińcy żywią najcieplejsze uczucia¹⁸. Choć pytanie to nie zostało uwzględnione w kwestionariuszu z lat 2019-2020, wyniki pokazały wzrost ciepłych uczuć w stosunku

18 Zobacz poniższe sondaże: Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні 21 квітня – 5 травня, 2017 r. (pol. Dynamika poglądów społeczno-politycznych w Ukrainie 21 kwietnia – 5 maja), https://www.iri.org.ua/sites/default/files/editor-files/2017_may_survey_of_residents_of_ukraine_ua.pdf, s. 56, Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні 14 вересня – 10 жовтня 2017 (pol. Dynamika poglądów społeczno-politycznych w Ukrainie 14 września – 10 października 2017), https://www.iri.org.ua/sites/default/files/editor-files/2017_11_Ukrainian%20Poll_UA.pdf, s. 24-25, Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні 15-31 березня 2018 (pol. Dynamika poglądów społeczno-politycznych w Ukrainie 15-31 marca 2018 r.), https://www.iri.org.ua/sites/default/files/editor-files/2018_03%20National_UA%20OFFICIAL_PDF, s. 45-46, Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні 28 вересня – 14 жовтня 2018 (pol. Dynamika poglądów społeczno-politycznych w Ukrainie 28 września – 14 października 2018 r.), https://www.iri.org.ua/sites/default/files/editor-files/National%20Poll%20Public%20Release%20UA_3.12.18.pdf, s. 91-93.

do Polski w 2014 r. (57% deklarowało takie uczucia), prawdopodobnie z powodu solidarności politycznej w tamtym burzliwym roku. Od 2017 nastąpił niewielki spadek (50%)¹⁹.

Inny sondaż, zlecony w 2018 r. przez amerykańską RAND Corporation, zadał badanym w krajach Partnerstwa Wschodniego pytanie o to, które z następujących państw posiada rozwiązania związane z bezpieczeństwem i gospodarką, które najlepiej sprawdzą się w ich własnym kraju (dostępne odpowiedzi: Polska, Białoruś, Finlandia i Szwajcaria). 28% respondentów z Ukrainy wymieniło Polskę częściej niż jakikolwiek inny kraj²⁰.

W wyraźnym kontraście do postrzegania Polski nasze badanie wykazało ogólnie negatywne percepcje sytuacji wewnętrznej Ukrainy. Jedyną różnicą jest to, że wśród polskich respondentów więcej osób jest neutralnych w swoich ocenach sytuacji gospodarczej i politycznej w Ukrainie (prawie jedna trzecia w obu przypadkach). Nadal nie jest jednak jasne, czy te neutralne stanowiska świadczą o braku zainteresowania, czy też o tym, że potrzeba dodatkowych informacji.

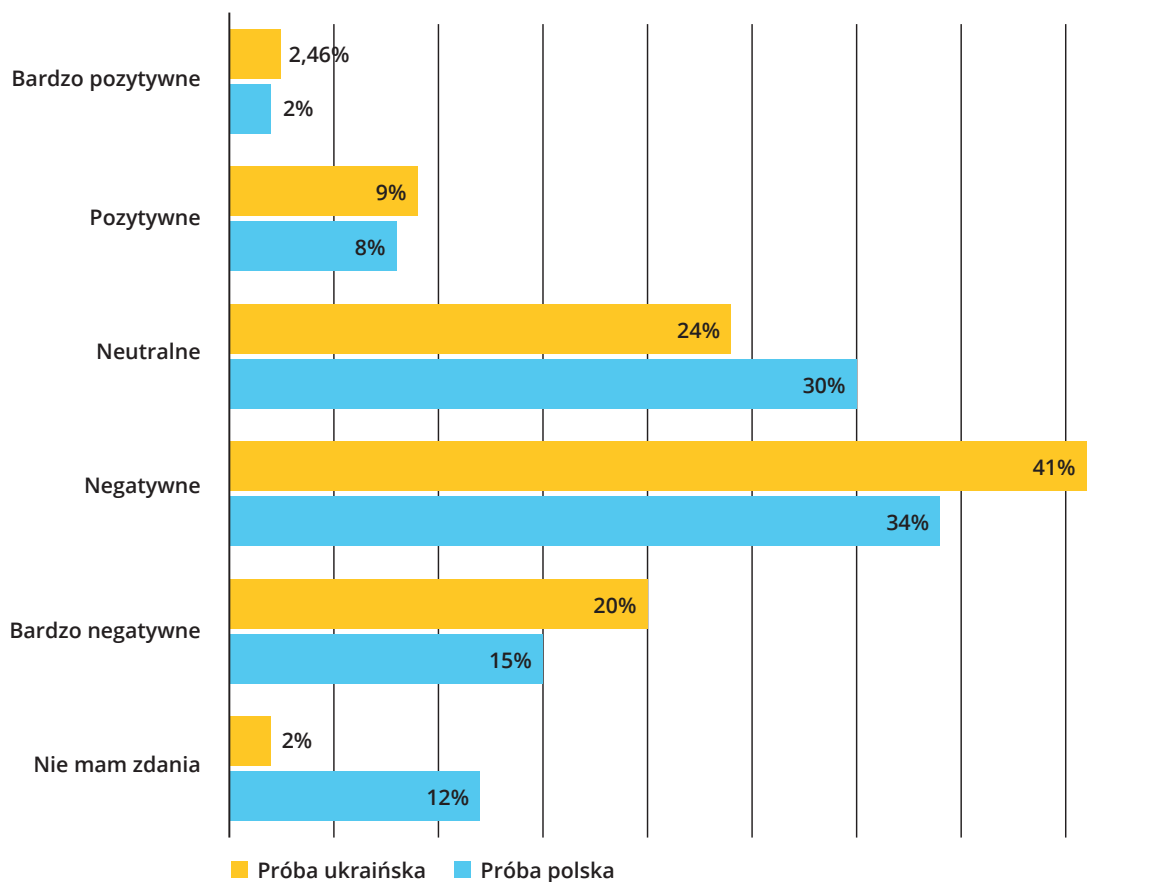
Ukraińska gospodarka jest postrzegana negatywnie lub bardzo negatywnie przez 71% Ukraińców i 68% Polaków, a 61% Ukraińców i 49% Polaków dokonało podobnie negatywnej oceny sytuacji politycznej tego kraju. Polska percepcja ukraińskiej gospodarki może brać się z wiedzy o tym, że wielu Ukraińców przyjeżdża do Polski w poszukiwaniu pracy. Wysoki procent Polaków (42%) prezentujących ocenę neutralną lub brak opinii na temat sytuacji politycznej Ukrainy może sugerować, że nie są zainteresowani lub nie mają wiedzy związanej z ukraińskimi sprawami politycznymi.

---

19 Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні 28 вересня – 14 жовтня 2018 (pol. Dynamika poglądów społeczno-politycznych na Ukrainie 28 września - 14 października), zobacz: https://www.iri.org.ua/sites/default/files/editor-files/National%20Poll%20Public%20Release%20UA_3.12.18.pdf, s. 93.

20 Rethinking the Regional Order for Post-Soviet Europe and Eurasia. Rand Corporation, 2018, s. 26-27.

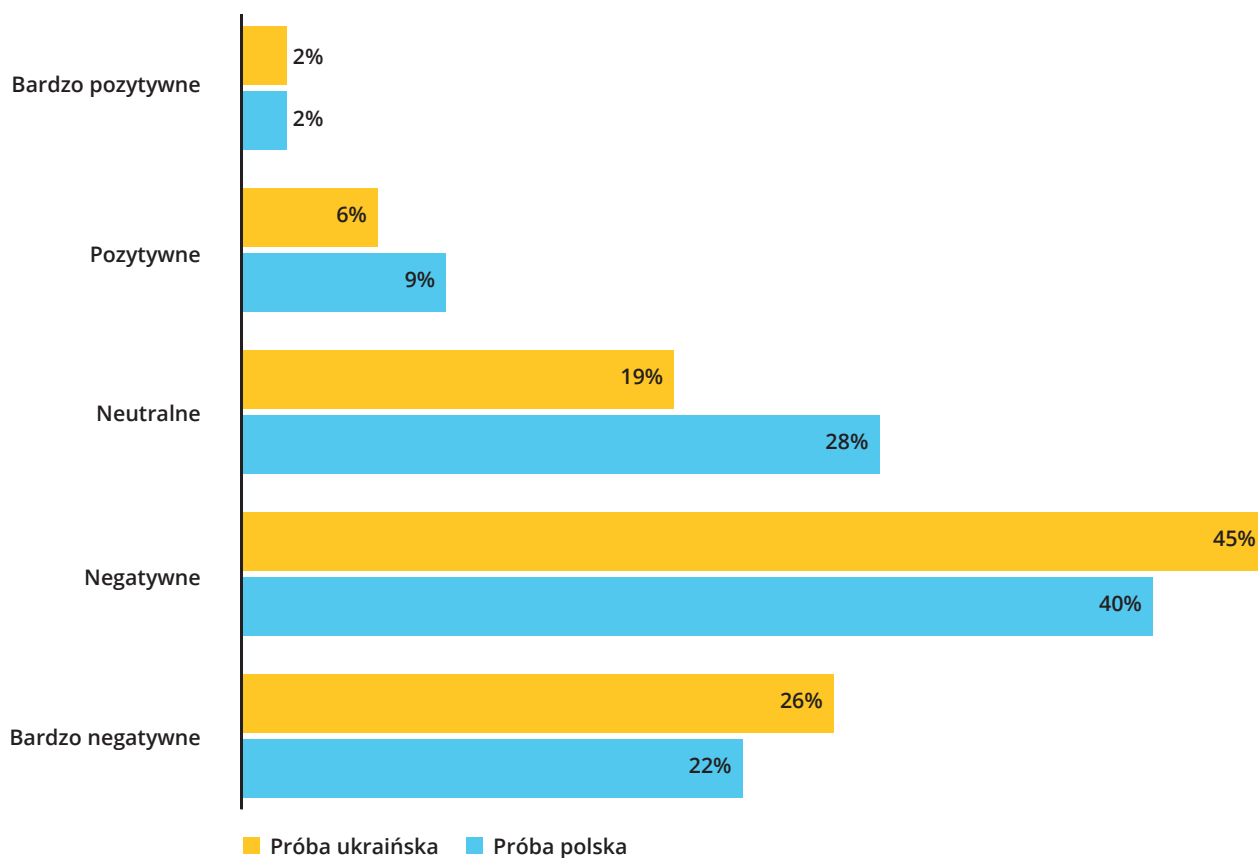
Rys. 11, WRAŻENIA ZWIĄZANE Z SYTUACJĄ POLITYCZNĄ W UKRAINIE

Źródło: Własne dane i analiza.

Poproszeni o ocenę, czy państwo jest dobrze zarządzane, Ukraińcy zdawali się pewni swojego zdania (mniej niż 10% wybrało opcję „ani tak, ani nie”) i wyraźnie pozytywni w stosunku do Polski (prawie 82% odpowiedziało „zdecydowanie tak” albo „raczej tak”). Polscy badani natomiast odwrotnie, są bardziej niezdecydowani (38% odpowiedzi stanowiło „ani tak, ani nie”) i umiarkowanie negatywni w stosunku do Ukrainy: ponad połowa (53%) uważa, że Ukraina jest „raczej” lub „zdecydowanie” słabo zarządzana.

Rys. 12. WRAŻENIA ZWIĄZANE Z SYTUACJĄ GOSPODARCZĄ W UKRAINIE

Źródło: Własne dane i analiza.

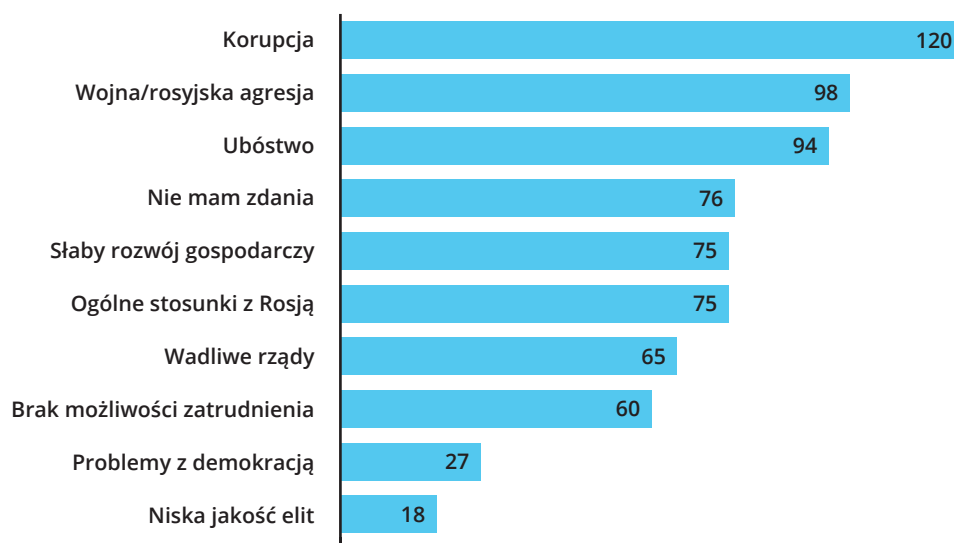
Badani, którzy udzielili negatywnej oceny drugiego państwa, zostali poproszeni o wymienienie tego, co uważają za jego największy problem. Ze względu na nieproporcjonalną liczbę respondentów, która oceniła Ukrainę negatywnie, nie jesteśmy w stanie wyciągnąć wniosków z obu prób. Podczas gdy polscy badani wymienili 865 konkretnych problemów, które widzą w Ukrainie, Ukraińcy określili jedynie 26 takich problemów, które ma Polska.

Największe problemy Ukrainy, według polskich respondentów, można podzielić na trzy kategorie. Pierwsza z nich jest związana ze sposobem sprawowania rządów (w sumie 230 wzmianek, 27% wszystkich odpowiedzi). Kategoria ta zawiera korupcję (najczęstsza odpowiedź, wymieniona 120 razy), kłopoty związane ze złym zarządzaniem (65 wzmianek), problemy z demokracją (27 wzmianek) i niską jakość aktualnych elit politycznych (18 wzmianek).

Druga kategoria była związana z problemami gospodarczymi (w sumie 225 wzmianek, 26% wszystkich odpowiedzi). Ubóstwo było wspomniane 94 razy, nieskuteczność gospodarcza 75 razy, a brak możliwości zatrudnienia 65 razy. Ta kategoria wyraźnie odzwierciedla efekt niedawnej masowej migracji zarobkowej do Polski: polscy badani zdają się być przekonani, że ubóstwo, brak możliwości zatrudnienia i niskie zarobki w Ukrainie to czynniki, które przyczyniają się do migracji jej obywateli do Polski.

Trzecia kategoria wiąże się z problemami, które mają wpływ na stosunki rosyjsko-ukraińskie (w sumie 173 wzmianki, 20% wszystkich odpowiedzi). Tutaj 98 polskich respondentów odniosło się do wojny z Rosją/rosyjskiej agresji, a 75 wymieniło inne problemy, takie jak zbyt duża zależność Ukrainy od Rosji. Pokazuje to, że Polacy mają duże zrozumienie dla problemów Ukrainy związanych z bezpieczeństwem, prawdopodobnie największe w porównaniu do innych krajów UE.

Rys. 13, DZIESIĘĆ NAJWIĘKSZYCH PROBLEMÓW UKRAINY WEDŁUG POLSKICH ANKIETOWANYCH

Źródło: Własne dane i analiza.

Pomimo wyraźnej asymetrii w polsko-ukraińskich percepcjach, badani z obu krajów zgłaszali bardziej pozytywne postawy wobec siebie nawzajem w porównaniu do sąsiadujących Rosjan, Niemców i Białorusinów. Po pierwsze, ani Ukraińcy, ani Polacy nie zgłaszali znacznych negatywnych lub bardzo negatywnych odczuć wobec siebie nawzajem. Jednakże Ukraińcy są nastawieni wobec Polaków bardziej pozytywnie,

– 82% z nich twierdzi, że są do Polaków nastawieni „pozytywnie” albo „bardzo pozytywnie”, a jedynie 15% ma uczucia neutralne. Z drugiej strony Polacy wahają się między ogólnie pozytywnym (łącznie 48% dla „pozytywne” i „bardzo pozytywne”) i neutralnym nastawieniem (43%).

Jak można się było spodziewać, Ukraińcy mieli zróżnicowane opinie na temat Rosji, co oznacza, że ponad jedna trzecia respondentów (35%) wyrażała „neutralne” odczucia wobec Rosji, prawie jedna trzecia (32%) „pozytywne” i „bardzo pozytywne”, a 31% „negatywne” i „bardzo negatywne”. Polacy byli mniej jednoznaczni w swoich postawach wobec Rosjan, prawie połowa respondentów (48%) zgłaszała „neutralne” nastawienie, jedna trzecia (33%) „pozytywne” i „bardzo pozytywne”, a mniej niż jedna trzecia (21%) „negatywne”.

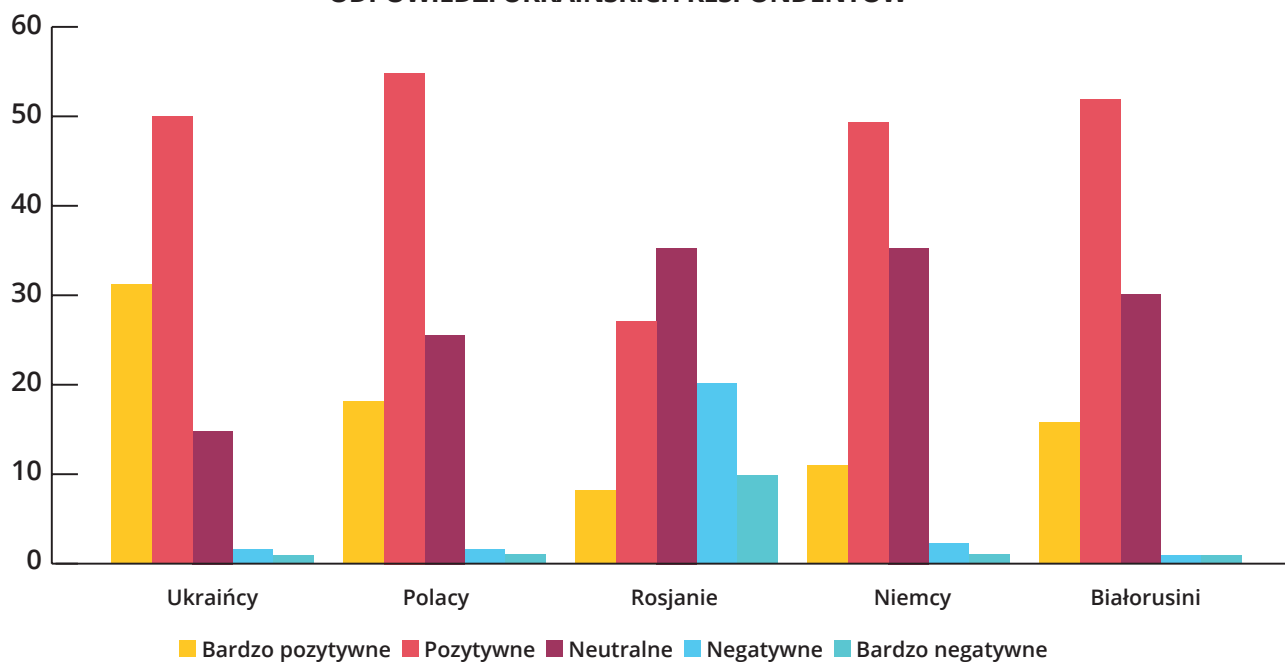
Zarówno Polacy, jak i Ukraińcy doświadczyli konfliktowych relacji z Rosją. Silniejsze odczucia wśród Ukraińców zdają się wynikać z ich aktualnych, przeważająco negatywnych doświadczeń z Rosją, wynikających z aneksji Krymu w 2014 r. i trwającej na wschodnich terytoriach Ukrainy wojny. Dla Polski większość najbardziej spornych kwestii w stosunkach z Rosją pochodzi z okresu II wojny światowej, a najbardziej aktualnym wydarzeniem jest katastrofa samolotu w Smoleńsku w 2010 r.

W kwestii nastawienia do Niemców uzyskaliśmy odwrotne wyniki. Prawie dwie trzecie (61%) ukraińskich respondentów zgłaszało pozytywne lub bardzo pozytywne odczucia wobec Niemiec, a jedynie 3% wyrażało odczucia negatywne lub bardzo negatywne. Pośród polskich respondentów mniej niż połowa (41%) miała odczucia pozytywne lub bardzo pozytywne, a 16% oceniło swoje odczucia jako negatywne lub bardzo negatywne. Wyniki te mogą być efektem antyniemieckiej retoryki, która w ostatnich latach została spopularyzowana przez prawicowe organizacje, polskie media i obecny polski rząd. Antyniemieckie nastroje w Polsce są silnie zakorzenione w okresie II wojny światowej, kiedy to państwo niemieckie popełniło masowe zbrodnie przeciwko ludności polskiej.

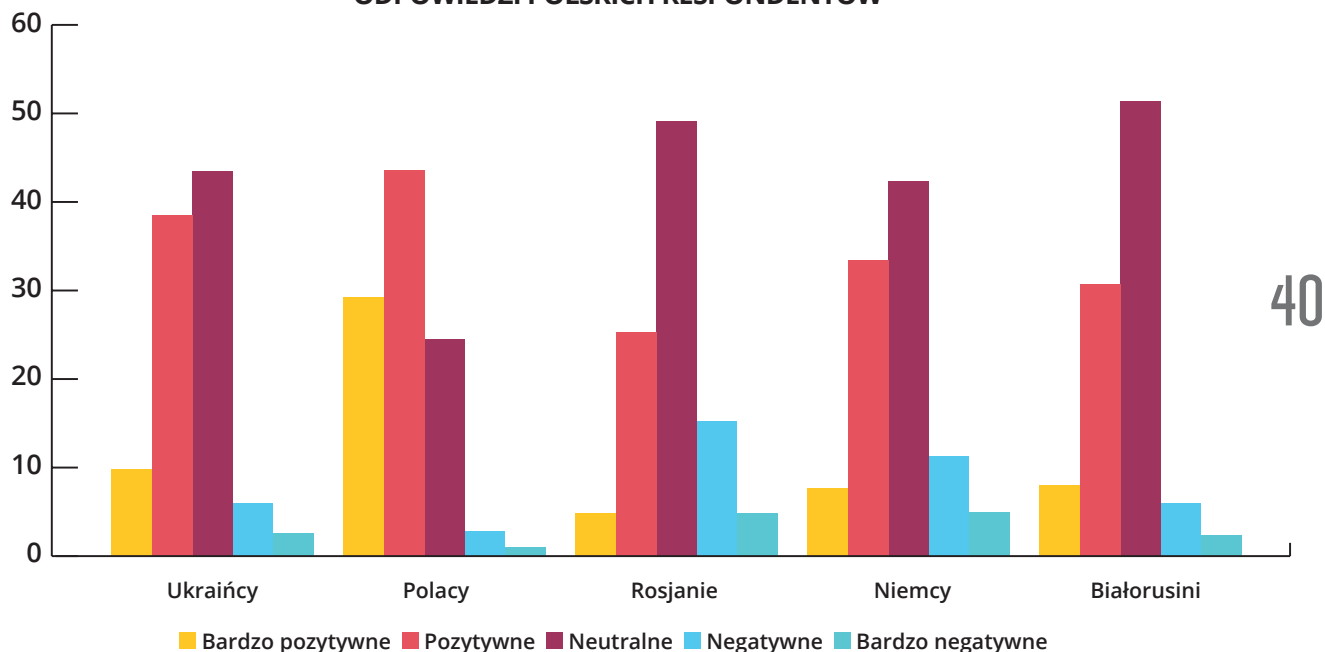
Zarówno Polacy, jak i Ukraińcy dzielą granicę z Białorusią. Odczucia w stosunku do Białorusinów różnią się jednak w obu krajach. Podczas gdy ponad dwie trzecie (69%) Ukraińców postrzega Białorusinów pozytywnie lub bardzo pozytywnie, a tylko 1% ma wobec nich negatywne odczucia, Polacy są generalnie (53%) bardziej neutralni. Pozytywne i bardzo pozytywne odczucia wobec Białorusinów zostały wyrażone

przez mniej niż połowę (39%) respondentów. Choć ta różnica w nastawieniu do Białorusinów wyrażona przez Ukraińców i Polaków wymaga głębszych badań jakościowych, aby mogła być poprawnie oceniona, intensyfikująca się migracja Białorusinów do Polski mogła zwiększyć ilość kontaktów i wpłynąć na nastawienie.

**Rys. 14. „JAK OPISAŁBYŚ/OPISAŁABYŚ SWOJE NASTAWIENIE DO PONIŻSZYCH NARODOWOŚCI?”
ODPOWIEDZI UKRAIŃSKICH RESPONDENTÓW**

**Rys. 15. „JAK OPISAŁBYŚ/OPISAŁABYŚ SWOJE NASTAWIENIE DO PONIŻSZYCH NARODOWOŚCI?”
ODPOWIEDZI POLSKICH RESPONDENTÓW**

Źródło: Własne dane i analiza.

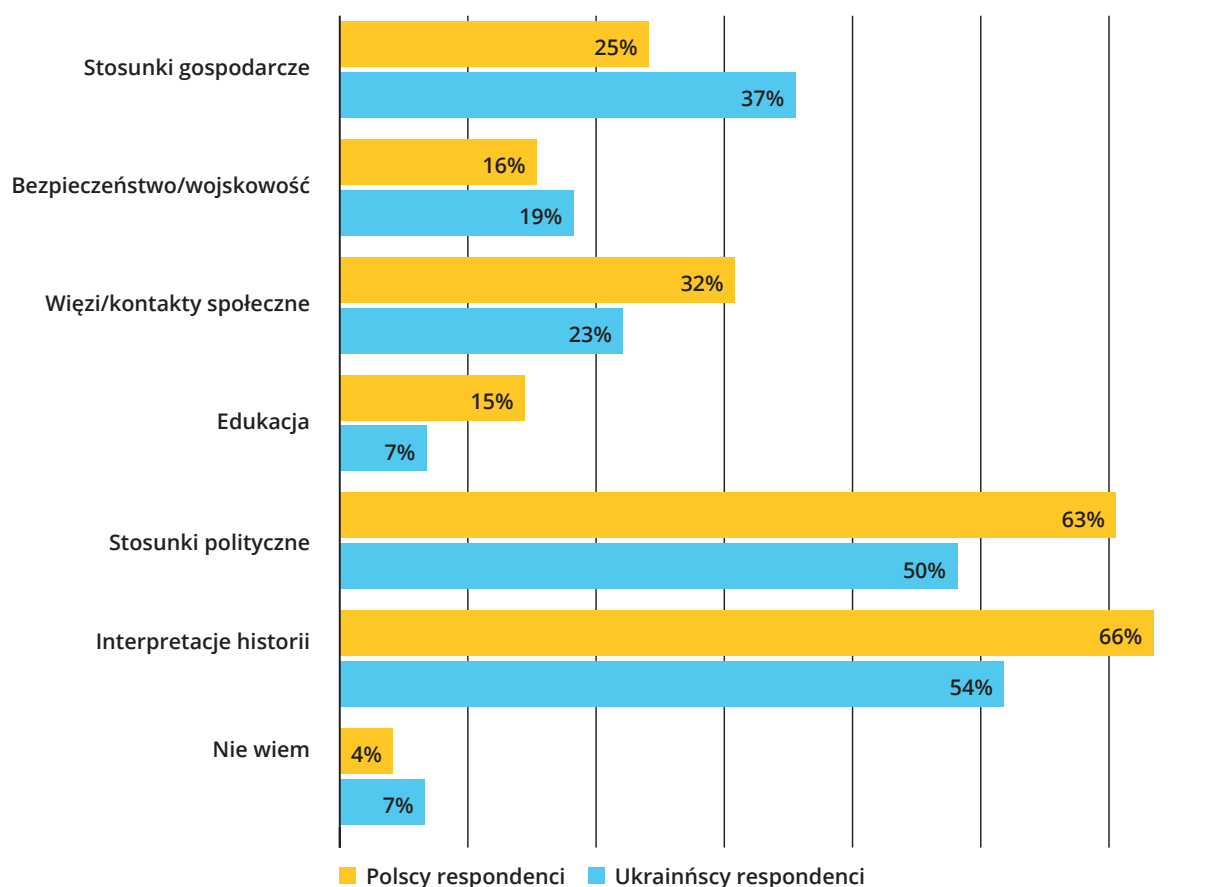

Jeśli porównać obie próby, ukraińscy respondenci zdają się być bardziej optymistyczni w swoich ocenach obustronnych stosunków politycznych. Prawie trzy czwarte (71%) zgłaszało przyjazne lub bardzo przyjazne relacje. Polscy respondenci byli bardziej powściągliwi; taki sam procent Polaków uznał relacje za przyjazne i neutralne (39% każde). Regionalne różnice w próbie ukraińskiej są odbiciem ogólnych tendencji. Najwyższa liczba Ukraińców, którzy postrzegali stosunki neutralnie (13%) lub negatywnie (26%) pochodziła ze wschodu kraju. Ale nawet wschodni ukraińscy respondenci byli bardziej pozytywnie nastawieni do aktualnego stanu obustronnych stosunków niż ogół polskich respondentów.

Jednakże, ze względu na niejednoznaczną dynamikę polityczną i rosnące znaczenie polityki historycznej, pozytywne oceny obustronnych stosunków znacząco spadły, odkąd w 2013 r. przeprowadzone zostało badanie wzajemnych percepcji. W tamtym czasie 85% Ukraińców i 65% Polaków postrzegało obustronne stosunki jako „dobre” lub „bardzo dobre”²¹. Spadek ten był największy pośród polskich respondentów. Zaobserwowaliśmy też równoczesny wzrost liczby tych, którzy postrzegają stosunki jako neutralne, czterokrotnie (z 5 do 20%) pośród Ukraińców i ośmiokrotnie (z 5 do 39%) pośród Polaków. Są jednak powody do optymizmu. Wzrost neutralnych percepcji wśród Polaków nastąpił kosztem tych negatywnych, które spadły o 20% (z 29 do 9%) od 2013 r.

Osobom, które zgłaszały negatywny pogląd na obustronne relacje, zadano pytanie: „Jakie obszary są najślabsze jeżeli chodzi o stosunki między Ukrainą a Polską?”. W obu próbach badani uważają, że stosunki polityczne i interpretacje historii to najślabsze obszary, chociaż odpowiedź ta była częstsza wśród Polaków. Inne odpowiedzi ponownie pokazały, że Ukraińcy przykładają większą wagę do stosunków gospodarczych, a Polacy do kontaktów społecznych.

Rys. 16, NAJSŁABSZE OBSZARY WSPÓŁPRACY

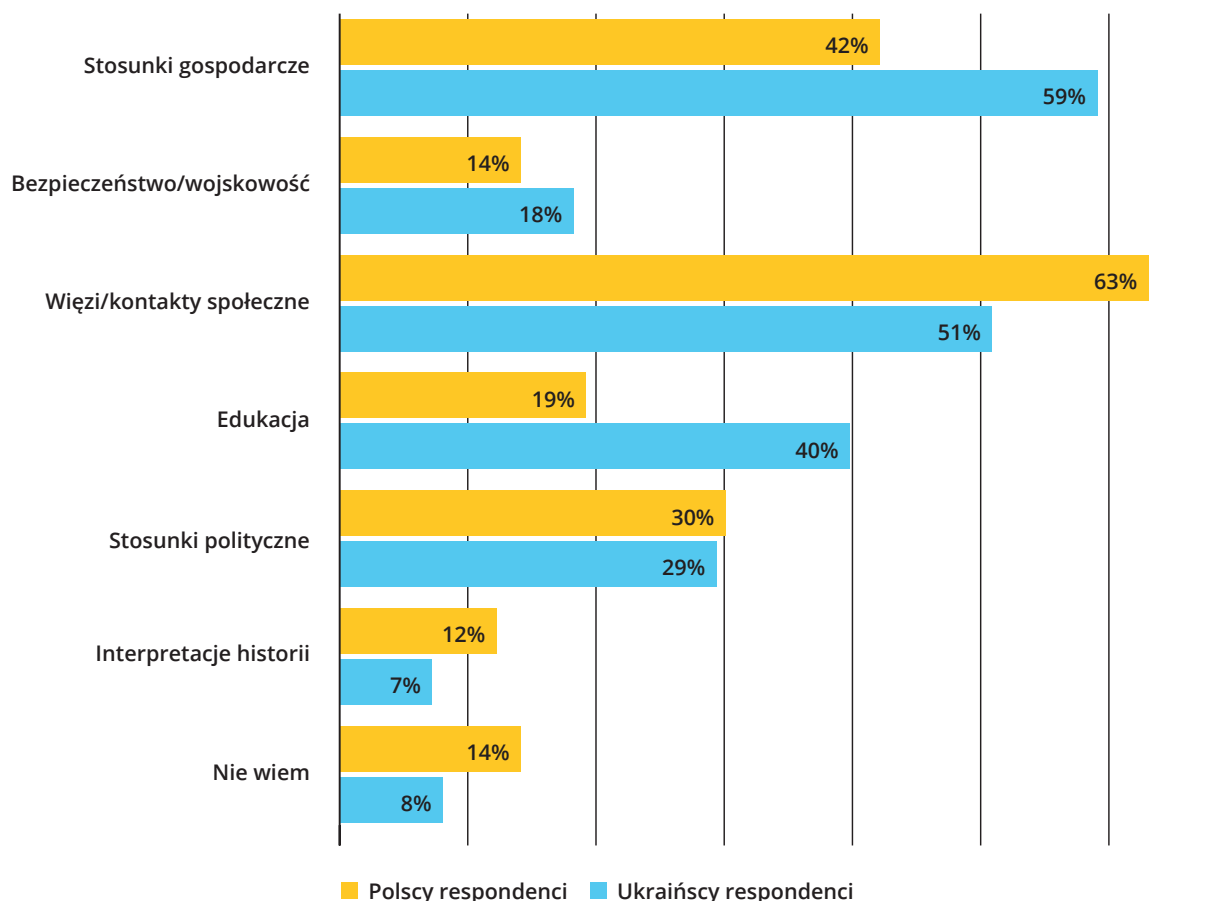
Źródło: Własne dane i analiza.

Przy odpowiedziach na pytanie „Jakie obszary są najsilniejsze, jeżeli chodzi o stosunki między Ukrainą a Polską?” po stronie ukraińskiej widać delikatną preferencję dla rozwijania stosunków gospodarczych (59% w porównaniu do 42% próby polskiej). Prawdopodobnie wynika to z wyrażanej przez Ukraińców chęci osiągnięcia takiego samego poziomu rozwoju gospodarczego jak Polska w związku z otwarciem na różne polskie dobra i wobec tego, że Polska staje się ważnym kierunkiem migracji zarobkowej.

Ukraińcy są również bardziej niż Polacy zainteresowani powiązaniem edukacyjnym (39% wobec 19%), jako że w ostatnich latach Polska stała się ważną destynacją dla Ukraińców chcących studiować za

granicą²². Polacy przykładają większą niż Ukraińcy wagę do kontaktów społecznych (63% wobec 52%), co prawdopodobnie jest wynikiem częstszych kontaktów z ukraińskimi migrantami w Polsce.

Rys. 17, NAJSILNIEJSZE OBSZARY WSPÓŁPRACY:

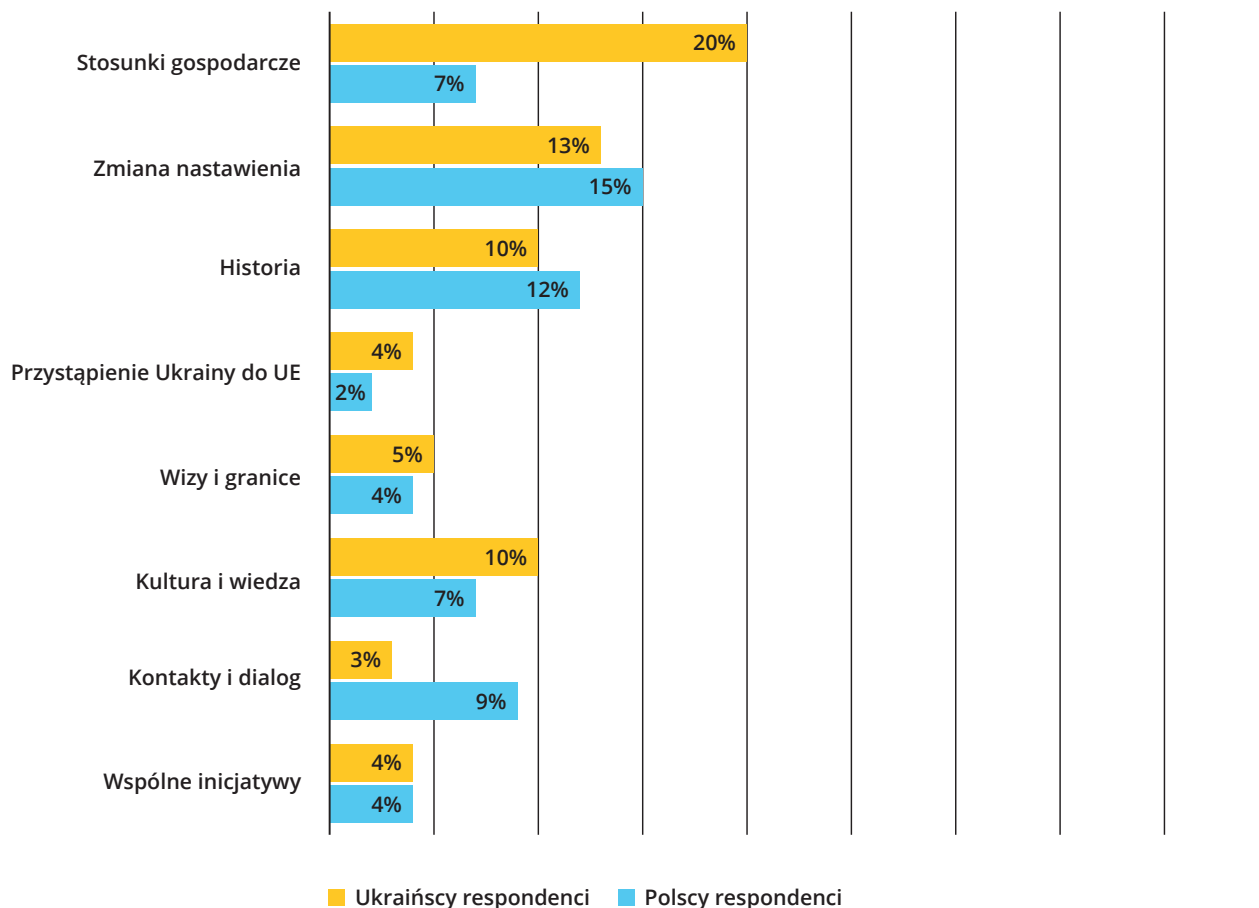
Źródło: Własne dane i analiza.

Pomimo obecnych wyzwań 71% respondentów ukraińskich i 65% polskich wykazało optymizm w kwestii perspektyw poprawienia obustronnych stosunków. Tylko 6% Polaków i 5% Ukraińców uważało, że poprawa relacji nie jest możliwa. Jednak blisko jedna czwarta Ukraińców (24%) i prawie jedna trzecia Polaków (29%) nie ma zdania na ten

22 Por. badanie ukraińskiego think-tanku CEDOS, który podaje, że spośród 8% ukraińskich studentów, którzy studiowali za granicą w roku 2016/2017, 44% studiowało w Polsce. Zobacz: Єгор Стадний. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року (pol. Jegor Stadny. Ukraińscy studenci za granicą: dane za rok akademicki 2017/18), <https://www.cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>

temat, co może oznaczać albo niski priorytet, albo brak zainteresowania tą sprawą w przypadku dużej części populacji.

Rys. 18, CO MOŻE POPRAWIĆ OBUSTRONNE STOSUNKI

Źródło: Własne dane i analiza.

Badanym, którzy wyrażali optymizm wobec poprawy obustronnych stosunków, zadano pytanie otwarte dotyczące tego, co ich zdaniem mogłoby pomóc osiągnąć ten cel. Jako dalsze potwierdzenie poprzednich trendów opisanych w niniejszym raporcie nasze wyniki ujawniły skłonności do wskazania „gospodarka” wśród Ukraińców i „czynniki społeczne” wśród Polaków.

Ukraińcy trzy razy częściej uważali, że współpraca gospodarcza i handlowa są kluczowe dla poprawy obustronnych relacji (20% w porównaniu do 7% Polaków). Z kolei polscy badani najczęściej wspominali o potrzebie zmian w nastawieniu (15%), co obejmuje odpowiedzi

związane ze zmianami w emocjach, wartościach, zrozumieniu i akceptacji społecznej. Badani ukraińscy wymieniali te czynniki nieco rzadziej (12%).

Obie grupy respondentów przywoływały kwestię historii i pojednania (12% Polaków i 10% Ukraińców). W obrębie grupy polskich respondentów, którzy wspomnieli o historii i pojednaniu, widać dwie wyraźne podkategorie. Jedna grupa odpowiedzi podkreślała konieczność przywiązywania mniejszej wagi do historii w celu poprawy stosunków. Druga grupa twierdziła, że Ukraina musi odkupić swoje winy, aby osiągnąć ten cel.

Zapytaliśmy też respondentów, które obszary postrzegają jako priorytety dla przyszłej współpracy. Wbrew temu, czego można się było spodziewać, znacznie więcej Polaków w swoich odpowiedziach wydawało się zainteresowanych współpracą na rzecz bezpieczeństwa niż odwrotnie (29% wobec 17%). Ukraińcy są bardziej zainteresowani dalszą współpracą w obszarze integracji europejskiej (prawie 30% wobec 23%), co sugeruje, że dawna koncepcja „Polski jako rzeczniczki Ukrainy w Europie” nie straciła na atrakcyjności i mogłaby zostać ponownie rozważona pod kątem aktualnych wyzwań. Ponadto zarówno Polacy jak i Ukraińcy wykazują umiarkowane zainteresowanie nadawaniem priorytetu problemom migracyjnym i wymianie kulturowej (tyle samo osób odpowiedziało „nie mam zdania”).

4. Podsumowanie i wnioski

4. Podsumowanie i wnioski

Doświadczenia związane ze znaczącą migracją zarobkową z Ukrainy do Polski w ostatnich latach w dużym stopniu ukształtowały interakcje między Polakami a Ukraińcami. Ten ruch ludzi w poszukiwaniu możliwości zatrudnienia, który jest skutkiem zarówno czynników zachęcających (możliwości pracy w Polsce), jak i zniechęcających (problemy z pracą – w wyniku recesji gospodarczej – w Ukrainie) oraz złagodzenia przepisów dotyczących migracji do Polski dla obywateli Ukrainy, zadziałał tylko w jednym kierunku. Wielu Ukraińców przynosi się do Polski, by znaleźć zatrudnienie. Ich pobyt w sąsiednim kraju jest często krótkoterminowy i związany z zatrudnieniem sezonowym. Jednakże coraz więcej Ukraińców pozostaje w Polsce przez dłuższy czas, często sprowadzając rodzinę.

W rezultacie większość interakcji, które zachodzą między Polakami a Ukraińcami odbywa się w Polsce i w miejscach pracy. Pomimo odnotowanego czasowego spadku ukraińskiej migracji do Polski z powodu pandemii COVID-19, prognozuje się, że liczba ukraińskich migrantów będzie rosła po ustąpieniu pandemii. Nasze badania wykazały, że wśród Ukraińców, którzy nigdy nie byli w Polsce, ponad połowa chciałaby odwiedzić ją w przyszłości.

Nasze badania ujawniły również, że wzajemne stereotypy i skojarzenia są naznaczone tą nową rzeczywistością. Zarówno pozytywne, jak i negatywne skojarzenia związane są z kontekstem migracji zarobkowej, a przede wszystkim z interakcjami, które z niej wynikają. Na przykład symbolika historyczna oraz osobiste doświadczenia z migrującymi pracownikami zdają się być najważniejszymi źródłami negatywnych stereotypów dotyczących Ukraińców wśród Polaków. Jednak stereotypy zdają się być asymetryczne, ponieważ Ukraińcy zwykle lubią Polaków i Polskę bardziej i odczuwają wobec nich większą bliskość niż na odwrót. Nadal jednak tylko mniejszość polskich ankietowanych stwierdziła, że w Polsce jest zbyt wielu Ukraińców lub że Ukraińcy odbierają pracę Polakom.

To sugeruje, że polskie społeczeństwo na tym etapie zaakceptowało ukraińską migrację. Podczas gdy zarówno Ukraińcy, jak i Polacy,

posługują się historycznymi stereotypami w odniesieniu do siebie nawzajem, ukraińskie skojarzenia były raczej neutralne i dotyczyły większego przedziału czasowego. Z kolei część Polaków prezentowała negatywne historyczne skojarzenia związane z doświadczeniami z II wojny światowej: *banderowiec, UPA, bandyci i masowa przemoc*.

W obu krajach istotna część ankietowanych nie wskazywała żadnych negatywnych stereotypów, a równie duża część podkreślała podobieństwo i bliskość między narodami, co nadal dobrze wróży przyszłej współpracy. Bardziej symetryczne kontakty między Polakami a Ukraińcami z różnych warstw społecznych mogą potencjalnie zredukować negatywne stereotypy w przyszłości, a więcej uwagi wobec dyplomacji kulturalnej i wymiany turystycznej może przyczynić się do zwiększenia wiedzy i świadomości sąsiadów.

Wyniki niniejszego badania stawiają ważne pytania na temat potencjalnych ukrytych zagrożeń w sytuacji tej asymetrycznej relacji. Co więcej, powinniśmy pozostać świadomi możliwości wytwarzania się równoległej rzeczywistości, która często towarzyszy przyływowi i obecności migrantów w kraju goszczącym. Z tego względu podczas analizowania ewentualnych rozwiązań, które pomogą w radzeniu sobie z tymi nowymi wyzwaniami, które wynikają z opisanej przez nas ekonomicznej migracji Ukraińców do Polski, zidentyfikowaliśmy dwa obszary, które wymagają uważnej obserwacji i dalszych działań politycznych. Należą do nich wdrażanie procedur i praktyk antydyskryminacyjnych w polskich zakładach pracy oraz monitorowanie działań grup posługujących się retoryką nacjonalistyczną, antyimigrancką i antyunijną oraz ich potencjalnego wpływu na postawy społeczne.

W ujęciu całościowym nasze badanie pokazuje, że potrzebne są również zwiększone wysiłki w strefie edukacji i dyplomacji kulturalnej. Poprzedzający niniejszą analizę sondaż wykazał, że wiedza na temat obu narodów jest wciąż zbyt mała. Dominują natomiast wyobrażenia i przestarzałe koncepcje. Szczególnie widoczne jest to w odniesieniu do kultury, która jest obszarem o ogromnym potencjale jednoczenia ludzi i pokonywania barier, a mimo to pozostaje niemal całkowicie niezbadana.

Wielu Ukraińców nadal myśli o polskiej kulturze, posługując się odniesieniami z czasów sowieckich, podczas gdy niektórzy Polacy nadal myślą Ukrainę z Rosją, a wielu przyznaje się, że wie bardzo niewiele

o kulturze ukraińskiej. Jest to prawdą również w kontekście kultury popularnej, która jednak, jak wykazało nasze badanie, staje się coraz bardziej rozpoznawalna w obu społeczeństwach. Oznacza to, że obecnie Polacy oglądają więcej seriali ukraińskich czy dotyczących Ukrainy lub konsumują ukraińskie produkty. Ze strony ukraińskiej występuje również więcej kontaktów z polskimi produktami kultury, do których mają dostęp podczas pobytu w Polsce.

Asymetria pozycji politycznej tych dwóch krajów także przekłada się na różnice w percepcji. Polski rząd i gospodarka są generalnie postrzegane bardzo pozytywnie przez Ukraińców; Ukraina natomiast postrzegana jest krytycznie przez ankietowanych z obu krajów. Największe problemy Ukrainy według polskich ankietowanych związane są z jej rządem, gospodarką oraz stosunkami rosyjsko-ukraińskimi.

Jednak respondenci z obu krajów wykazywali bardziej pozytywne nastawienie do siebie nawzajem w porównaniu z nastawieniem do innych narodów, a mianowicie Rosjan, Niemców i Białorusinów. Ani Ukraińcy, ani Polacy nie zgłaszali znaczących negatywnych lub bardzo negatywnych odczuć wobec siebie nawzajem. Jednakże Ukraińcy są wyraźnie bardziej pozytywnie nastawieni do Polaków, podczas gdy Polacy wahają się między ogólnie pozytywnym a neutralnym nastawieniem. Podobnie ukraińscy badani byli na ogół bardziej optymistyczni w swoich ocenach obustronnych stosunków politycznych, natomiast polscy respondenci byli bardziej powściągliwi.

Ponadto, z powodu niejednoznacznej dynamiki politycznej i rosnącego znaczenia polityki historycznej, liczba pozytywnych ocen obustronnych stosunków znacząco zmalała w porównaniu z poprzednim badaniem wzajemnej percepcji przeprowadzonym w 2013 r., a największy spadek odnotowano wśród polskich respondentów. Dobra wiadomość jest taka, że polaryzacja w tym przypadku ustępuje: wzrost neutralnego postrzegania Ukraińców wśród Polaków nastąpił kosztem zarówno pozytywnego, jak i negatywnego. Z drugiej strony, obojętność i/lub brak zainteresowania mogą stać się istotnym wyzwaniem w niedalekiej przyszłości.

Co do najsilniejszych obszarów, Ukraińcy podkreślają współpracę gospodarczą, podczas gdy Polacy mówią o znaczeniu kontaktów i interakcji społecznych. Wzorzec ten powtórzył się, kiedy przedstawiciele obu narodów zastanawiali się nad sposobami ulepszenia obustronnych

relacji. Ukraińcy wierzą w uzdrawiającą moc zintensyfikowanej wymiany gospodarczej oraz handlu, a Polacy mówią o potrzebie zmian w postawach i akceptacji społecznej.

Po stronie ukraińskiej odzwierciedla to prawdopodobnie chęć osiągnięcia takiego samego poziomu rozwoju gospodarczego jak Polska, wzmacnianego doświadczeniem korzystania z polskich produktów i osiągnięć a także doświadczeniem migracji zarobkowej. Po stronie polskiej nacisk na postawy społeczne może być odzwierciedleniem coraz częstszych kontaktów z ukraińskimi migrantami w Polsce. Zarówno ukraińscy jak i polscy badani uważają, że stosunki polityczne i interpretacje historii stanowią najłabsze obszary współpracy.

Wreszcie, w obszarach postrzeganych jako najważniejsze dla przyszłej współpracy, Polacy wydają się najbardziej zainteresowani współpracą na rzecz bezpieczeństwa, a Ukraińcy dalszą współpracą w strefie integracji europejskiej. Może to sugerować, że dawna koncepcja „Polski jako rzecznika Ukrainy w Europie” nie straciła na atrakcyjności i mogłaby zostać ponownie rozważona pod kątem aktualnych wyzwań. Jest to podejście optymistycznie, jednak wymaga ostrożności ze względu na potencjał pogorszenia stosunków politycznych, jaki miał już miejsce podczas poprzednich eskalacji pomiędzy dwoma narodami.

Ogólnie rzecz biorąc, niniejsze badanie zapowiada swoistą epokę pluralistyczną, w której stosunki polsko-ukraińskie rozwijają się na różnych poziomach. Obejmują one interakcje pomiędzy ludźmi w różnym wieku, o różnym doświadczeniu zawodowym, pochodzącymi z różnych regionów i o różnych umiejętnościach językowych. Ta demokratyzacja relacji i ich różnorodności sugeruje, że w przyszłości kwestie sporne mogą zostać zastąpione przez bardziej powszechne interakcje.

5. Instrument badawczy

5. Instrument badawczy

Szanowni Państwo,

Celem badania, w którym wezmą Państwo udział, jest zbadanie relacji pomiędzy Polakami i Ukraińcami. Poniższa ankieta została przygotowana przez cztery instytucje partnerskie: Fundację im. Friedricha Eberta (biuro w Warszawie), Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu, Fundację im. Friedricha Eberta (biuro w Kijowie) oraz ukraińską Radę Polityki Zagranicznej – Prism.

Zapewniamy, że udzielone przez Państwa odpowiedzi pozostaną poufne i będą służyć jedynie celom badawczym. Prosimy o udzielanie jak najdokładniejszych odpowiedzi na zadane pytania. Wypełnienie ankiety zajmie Państwu ok. 10 minut.

S0. Kraj pochodzenia

- 1 Polska
- 2 Ukraina

S1. Płeć

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Mężczyzna
- 2 Kobieta

S2. Wiek.

PROSZĘ PODAĆ ILE MA PAN/PANI LAT:

S3. Miejsce zamieszkania (województwo)

Można udzielić jednej odpowiedzi

.....

S4. Miejsce zamieszkania (wielkość).

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Wieś
- 2 Miasto poniżej 100 tys. mieszkańców
- 3 Miasto od 100 do 499 tys. mieszkańców
- 4 Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców

S5. Wykształcenie

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Podstawowe
- 2 Zasadnicze zawodowe
- 3 Średnie i pomaturalne
- 4 Wyższe – licencjat
- 5 Wyższe magisterskie
- 6 Doktorat

GLÓWNA CZĘŚĆ KWESTIONARIUSZA

Q1_1. do respondentów z Polski: Czy kiedykolwiek był Pan/Pani na Ukrainie?

Q1_2. do respondentów z Ukrainy: Czy kiedykolwiek był Pan/Pani w Polsce?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak
- 2 Nie

Jeśli Q1 = 2, to pytanie Q2

Q2_1. do respondentów z Polski: Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani odwiedzić Ukrainę?

Q2_2. do respondentów z Ukrainy: Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani odwiedzić Polskę?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak
- 2 Nie

Jeśli Q1 = 1, to pytanie Q3

Q3_1. do respondentów z Polski: Ile razy był Pan/Pani w Ukrainie?

Q3_2. do respondentów z Ukrainy: Ile razy był Pan/Pani w Polsce?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 1
- 2 2-3
- 3 4-5
- 4 6-9
- 5 10 lub więcej

Jeśli Q1 = 1, to pytanie Q4

Q4_1. do respondentów z Polski: Jaki był cel Pana/Pani wizyty w Ukrainie?

Q4_2. do respondentów z Ukrainy: Jaki był cel Pana/Pani wizyty w Polsce?

Można udzielić kilku odpowiedzi

- 1 Wyjazd turystyczny
- 2 Wyjazd służbowy
- 3 Wyjazd edukacyjny
- 4 Wyjazd rodzinny (odwiedziny rodziny)
- 4 Inny, proszę podać jaki ....

Pytanie do wszystkich respondentów

Q5_1 do respondentów z Polski: Czy ma Pan/Pani w swojej rodzinie kogoś kto pochodzi z Ukrainy?

Q5_2 do respondentów z Ukrainy: Czy ma Pan/Pani w swojej rodzinie kogoś kto pochodzi z Polski?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak
- 2 Nie

Jeśli Q5 = 1, to pytanie Q6

Q6_1 do respondentów z Polski: Kim są dla Pana/Pani członkowie rodziny pochodzący z Ukrainy?

Q6_2 do respondentów z Ukrainy: Kim są dla Pana/Pani członkowie rodziny pochodzący z Polski?

Można udzielić kilku odpowiedzi

- 1 Rodzic/e
- 2 Dziadek/Babcia/Dziadkowie
- 3 Mąż / żona
- 4 Teść / Teściowa
- 5 Zięć / Synowa
- 6 Inni członkowie mojej rodziny

Pytanie do wszystkich respondentów

Q7_1 do respondentów z Polski: Czy ma Pan/Pani ukraińskich przyjaciół?

Q7_2 do respondentów z Ukrainy: Czy ma Pan/Pani polskich przyjaciół?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak
- 2 Nie

Pytanie do wszystkich respondentów

Q8_1 do respondentów z Polski: Czy kiedykolwiek pracował/a lub studiował/a Pan/Pani z Ukraińcami?

Q8_2 do respondentów z Ukrainy: Czy kiedykolwiek pracował/a lub studiował/a Pan/Pani z Polakami?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak
- 2 Nie

Jeśli Q8 = 1, to pytanie Q9

Q9_1 do respondentów z Polski: Które z poniższych stwierdzeń oddaje Pana/Pani kontakty z Ukraińcami?

Q9_1 do respondentów z Ukrainy: Które z poniższych stwierdzeń oddaje Pana/Pani kontakty z Polakami?

Można udzielić kilku odpowiedzi

- 1 Studiowaliśmy razem na uniwersytecie
- 2 Koledzy/koleżanki z pracy
- 3 Zatrudniałem/łam pracownika/ów z Ukrainy [pytanie do respondentów z Polski] / Zatrudniałem/łam pracownika/ów z Polski [pytanie do respondentów z Ukrainy]
- 4 Ukraińiec był moim pracodawcą [pytanie do respondentów z Polski] / Polak był moim pracodawcą [pytanie do respondentów z Ukrainy]

Jeśli Q8 = 1, to pytanie Q10

Q10_1 do respondentów z Polski: Jak ocenia Pan/Pani swoje doświadczenie kontaktów z Ukraińcami?

Q10_2 do respondentów z Ukrainy: Jak ocenia Pan/Pani swoje doświadczenie kontaktów z Polakami?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Zdecydowanie pozytywne
- 2 Raczej pozytywne
- 3 Ani pozytywne, ani negatywne
- 4 Raczej negatywne
- 5 Zdecydowanie negatywne

Pytanie do wszystkich respondentów

Q11_1 do respondentów z Polski: Czy mówi Pan/Pani po ukraińsku?

Q11_1.a do respondentów z Polski: Czy mówi Pan/Pani po rosyjsku?

Q11_2 do respondentów z Ukrainy: Czy mówi Pan/Pani polsku?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak
- 2 Nie

Jeśli odpowiedź Q11 = 1, to pytanie Q12

Q12_1 do respondentów z Polski: Jak dobrze mówi Pan/Pani w tym języku?

Q12_2 do respondentów z Ukrainy: Jak dobrze mówi Pan/Pani w tym języku?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Bardzo dobrze (poziom zaawansowany)
- 2 Dobrze (poziom wyższy niż średniozaawansowany, ale jeszcze niezaawansowany)
- 3 Tak sobie (poziom średniozaawansowany)
- 4 Źle (poziom podstawowy)
- 5 Bardzo źle (poziom początkujący)

Pytanie do wszystkich respondentów

Q13_1 do respondentów z Polski: Co przychodzi Panu/Pani na myśl kiedy słyszy Pan/Pani słowo „Ukrainiec”, „Ukrainka”.

Proszę wskazać maksymalnie trzy skojarzenia.

Q13_2 do respondentów z Ukrainy: Co przychodzi Panu/Pani na myśl kiedy słyszy Pan/Pani słowo „Polak”, „Polka”.

Proszę wskazać maksymalnie trzy skojarzenia.

Pytanie otwarte

- 1
- 2
- 3

Pytanie do wszystkich respondentów

Q14. Czy śledzi Pan/Pani wydarzenia w...

Można udzielić kilku odpowiedzi

- 1 W Polsce
- 2 W Ukrainie
- 3 W Europie
- 4 W USA
- 5 W innych krajach
- 6 Nie śledzę wydarzeń w żadnym z powyższych

Jeśli Q14 = 2, to do respondentów z Polski pytanie Q15_1: Jakie są Pana/Pani główne źródła wiedzy o Ukrainie? Proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi

Jeśli Q14 = 1, to do respondentów z Ukrainy pytanie Q15_2: Jakie są Pana/Pani główne źródła wiedzy o Polsce? Proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi

Można udzielić kilku odpowiedzi

- 1 Telewizja
- 2 Prasa
- 3 Radio
- 4 Internet
- 5 Media społecznościowe (Facebook, Twitter, Instagram)
- 6 Książki
- 7 Do respondentów z Polski: Przyjaciele/rodzina z Ukrainy
Do respondentów z Ukrainy: Przyjaciele/rodzina z Polski
- 8 Inne, proszę podać jakie .....

Jeśli Q15=1 lub 2 lub 3 lub 4, to pytanie Q16

Q16_1 do respondentów z Polski: Proszę podać najważniejsze źródło Pana/Pani informacji o Ukrainie

Q16_1 do respondentów z Ukrainy: Proszę podać najważniejsze źródło Pana/Pani informacji o Polsce

Pytanie otwarte

1

Pytanie do wszystkich respondentów

Q17_1 do respondentów z Polski: Czy zna Pan/Pani jakichś słynnych Ukraińców (np. polityków, postaci historyczne, aktorów, piosenkarzy, pisarzy)?

Q17_2 do respondentów z Ukrainy: Czy zna Pan/Pani jakichś słynnych Polaków (np. polityków, postaci historyczne, aktorów, piosenkarzy, pisarzy)?

Można udzielić jednej odpowiedzi

1 Tak

2 Nie

Jeśli Q17=1 to pytanie Q18

Q18_1 do respondentów z Polski: Czy mógłby/mogłaby Pan/Pani nazwać trzech słynnych Ukraińców, których Pan/Pani zna?

Q18_2 do respondentów z Ukrainy: Czy mógłby/mogłaby Pan/Pani nazwać trzech słynnych Polaków, których Pan/Pani zna?

Pytanie otwarte

1

2

3

Pytanie do wszystkich respondentów

Q19_1 do respondentów z Polski: Czy w ostatnich 3 latach przeczytał/a Pan/i jakąś książkę ukraińskiego autora/ukraińskiej autorki?

Q19_2 do respondentów z Ukrainy: Czy w ostatnich 3 latach przeczytał/a Pan/i jakąś książkę polskiego autora/polskiej autorki?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak, proszę podać jaką .....
- 2 Nie

Pytanie do wszystkich respondentów

Q20_1 do respondentów z Polski: Czy w ostatnich 3 latach widział/a Pan/i jakiś ukraiński film/program telewizyjny/stronę internetową?

Q20_2 do respondentów z Ukrainy: Czy w ostatnich 3 latach widział/a Pan/i jakiś polski film/program telewizyjny/stronę internetową?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak, proszę podać jaki .....
- 2 Nie

Pytanie do wszystkich respondentów

Q21_1 do respondentów z Polski: Czy kupuje Pan/Pani produkty ukraińskie?

Q21_2 do respondentów z Ukrainy: Czy kupuje Pan/Pani produkty polskie?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak, proszę podać jakie .....
- 2 Nie

Pytanie do wszystkich respondentów

Q22. Ogólnie ujmując, jak określiłby/określiłaby Pan/i swój stosunek do tych narodowości?

W każdym wierszu możliwa tylko jedna odpowiedź

		Bardzo pozytywny	Pozytywny	Neutralny	Negatywny	Bardzo Negatywny
1	Ukraińcy	5	4	3	2	1
2	Polacy	5	4	3	2	1
3	Rosjanie	5	4	3	2	1
4	Niemcy	5	4	3	2	1
5	Białorusini	5	4	3	2	1

Pytanie do wszystkich respondentów

Q23. Jak ocenia Pan/Pani obecne stosunki polsko-ukraińskie?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Zdecydowanie przyjazne
- 2 Raczej przyjazne
- 3 Neutralne
- 4 Raczej nieprzyjazne
- 5 Zdecydowanie nieprzyjazne
- 6 Nie mam zdania

Jeśli Q23 = 1 lub 2, to pytanie Q24

Q24. W jakich obszarach stosunki polsko-ukraińskie są najlepsze?

Proszę wybrać do trzech odpowiedzi.

- 1 Relacje gospodarcze
- 2 Obronność / wojskowość
- 3 Kontakty międzyludzkie
- 4 Relacje na polu edukacji
- 5 Stosunki polityczne
- 6 Interpretacja historii
- 7 Inne, proszę określić jakie....
- 8 Nie potrafię określić

Jeśli Q23 = 4 lub 5, to pytanie Q25

Q25. W jakich obszarach stosunki polsko-ukraińskie są najgorsze?

Proszę wybrać do trzech odpowiedzi.

- 1 Relacje gospodarcze
- 2 Obronność / wojskowość
- 3 Kontakty międzyludzkie
- 4 Relacje na polu edukacji
- 5 Stosunki polityczne
- 6 Interpretacja historii
- 7 Inne, proszę określić jakie....
- 8 Nie potrafię określić

Pytanie dla wszystkich respondentów

Q26. Czy myśli Pan/Pani, że relacje pomiędzy Polską i Ukrainą mogą być lepsze?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Tak
- 2 Nie
- 3 Nie mam zdania

Jeśli Q26 = 2, to pytanie Q27

Q27. Co Pana/Pani zdaniem najbardziej stoi na przeszkodzie poprawieniu relacji polsko-ukraińskich?

Proszę podać maksymalnie trzy przeszkody.

Pytanie otwarte

- 1
- 2
- 3

Jeśli Q26 =1, to pytanie Q28

Q28. Co, Pani/Pana zdaniem, może pomóc poprawić stosunki polsko-ukraińskie?

Proszę podać maximum trzy propozycje

Pytanie otwarte

- 1
- 2
- 3

Pytanie dla wszystkich respondentów

Q29. Jak ocenia Pan/Pani sytuację polityczną w tych państwach?

W rzędzie można udzielić tylko jednej odpowiedzi

		Bardzo pozytywnie	Pozytywnie	Neutralnie	Negatywnie	Bardzo Negatywnie	Nie mam zdania
1	Ukraina	5	4	3	2	1	
2	Polska	5	4	3	2	1	

Pytanie dla wszystkich respondentów

Q30. Jak ocenia Pan/Pani sytuację gospodarczą w tych państwach?

W rzędzie można udzielić tylko jednej odpowiedzi

		Bardzo pozytywnie	Pozytywnie	Neutralnie	Negatywnie	Bardzo Negatywnie	Nie mam zdania
1	Ukraina	5	4	3	2	1	
2	Polska	5	4	3	2	1	

Pytanie do wszystkich respondentów

Q31_1 do respondentów z Polski: Czy Pana/Pani zdaniem Ukraina jest dobrze rządzonym państwem?

Q31_2 do respondentów z Ukrainy: Czy Pana/Pani zdaniem Polska jest dobrze rządzonym państwem?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Zdecydowanie tak
- 2 Raczej tak
- 3 Ani tak, ani nie
- 4 Raczej nie
- 5 Zdecydowanie nie
- 6 Nie mam zdania

Jeśli Q31 = 4 lub 5, to pytanie Q32

Q32_1 do respondentów z Polski: Jakie są największe problemy przed którymi dzisiaj stoi Ukraina?

Q32_2 do respondentów z Ukrainy: Jakie są największe problemy przed którymi dzisiaj stoi Polska?

Pytanie otwarte

- 1
- 2
- 3

Pytanie do wszystkich respondentów

Q33. W jakich obszarach Polska i Ukraina powinny szczególnie współpracować?

Można udzielić jednej odpowiedzi

- 1 Bezpieczeństwo
- 2 Bezpieczeństwo energetyczne
- 3 Integracja europejska
- 4 Kultura

- 5 Migracja
- 6 Inne, proszę podać jakie .....
- 7 Żadnym
- 8 Nie mam zdania

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

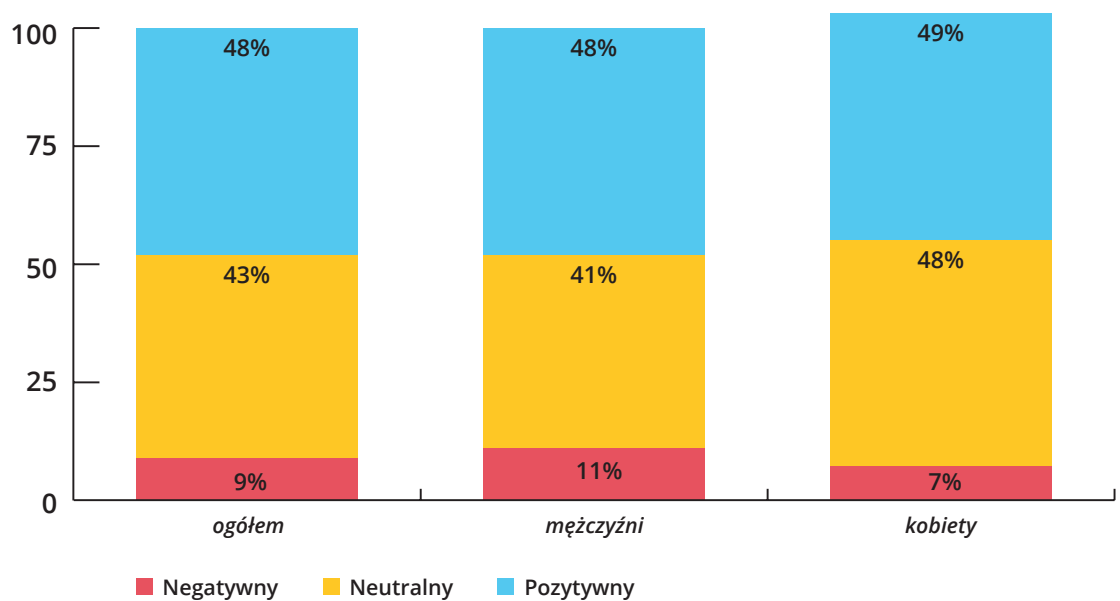
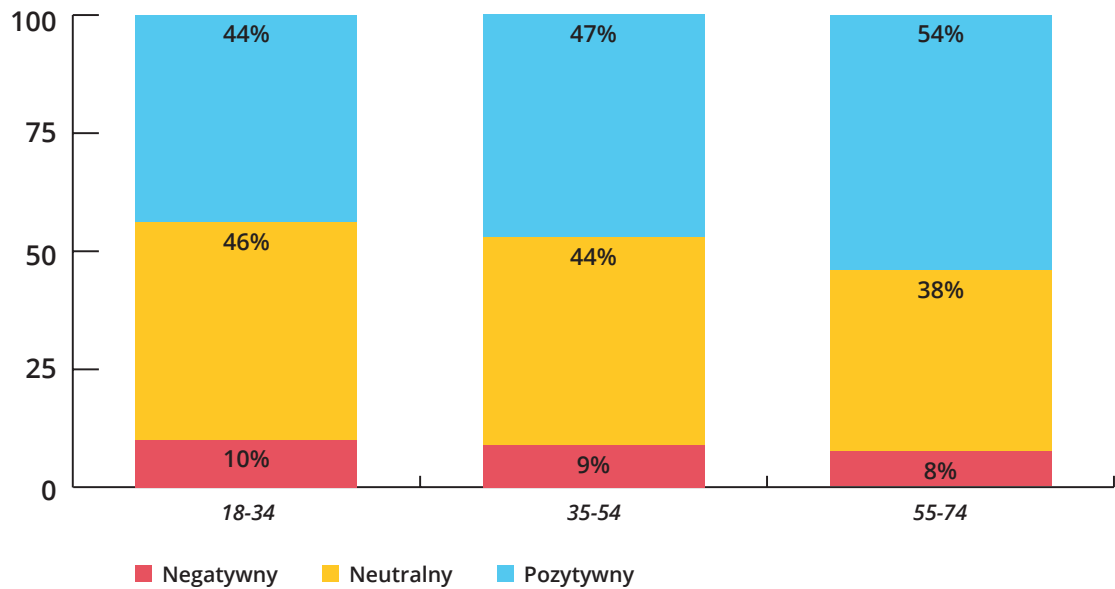
6. Aneks

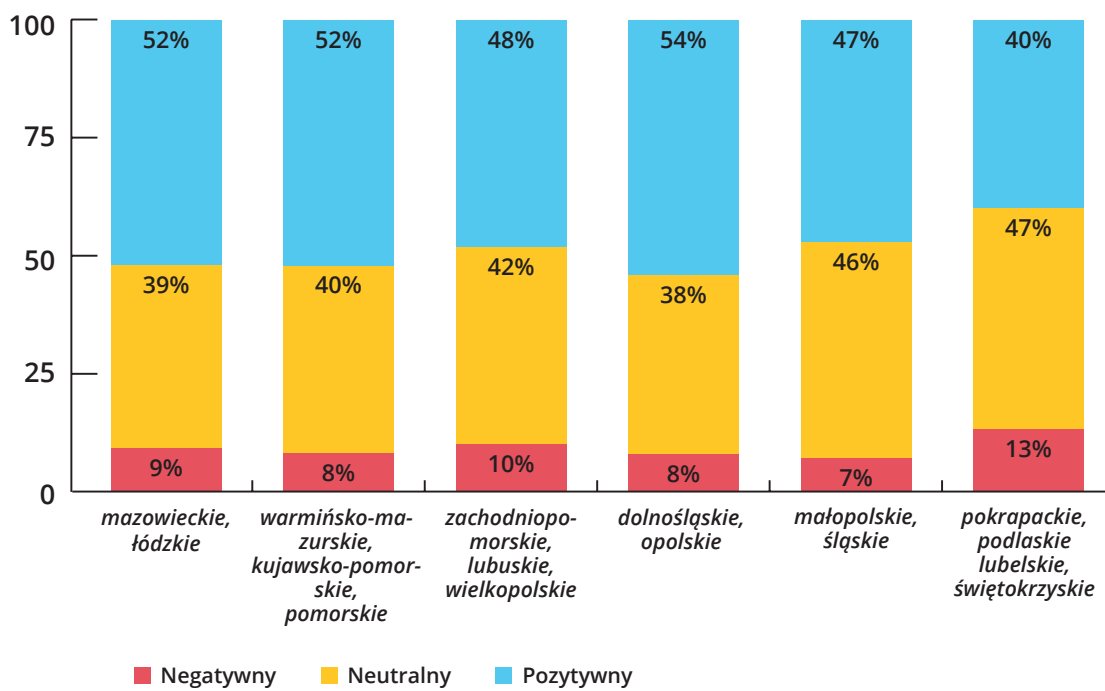
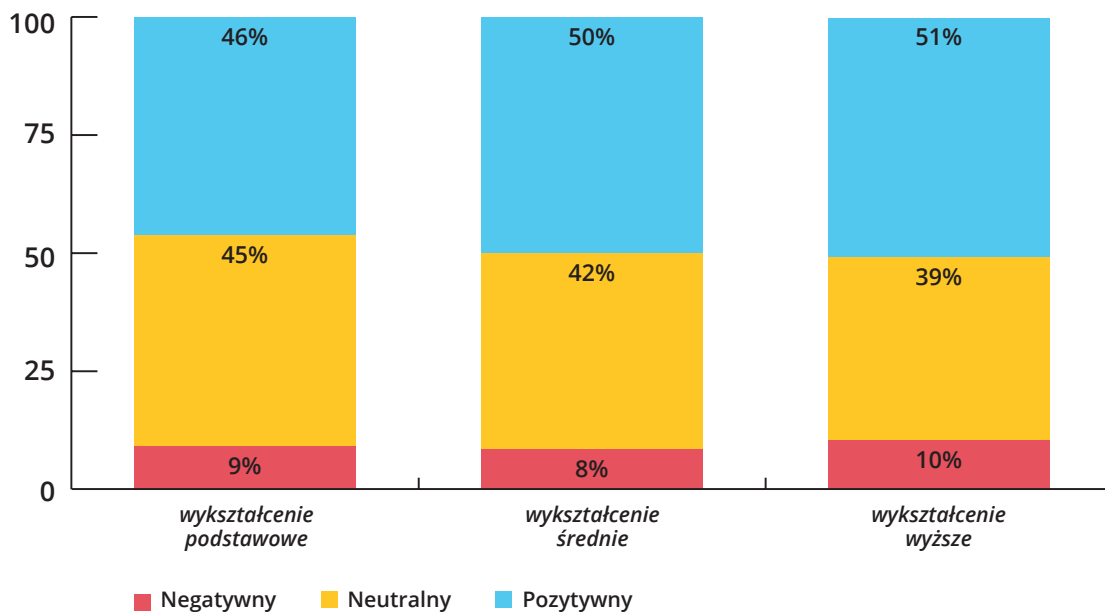

Pytanie 22, część 1

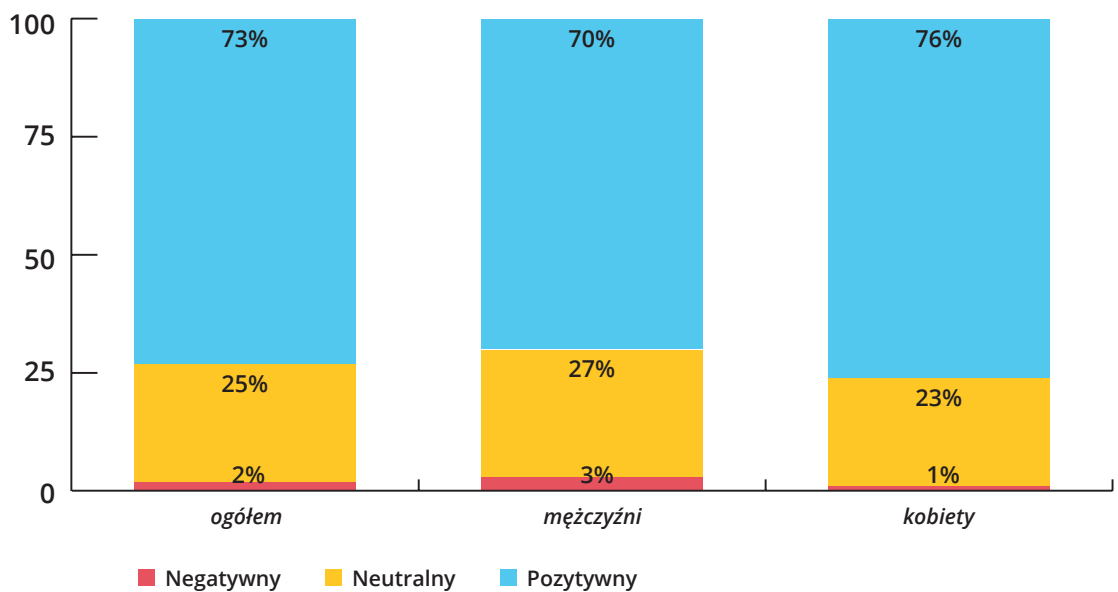
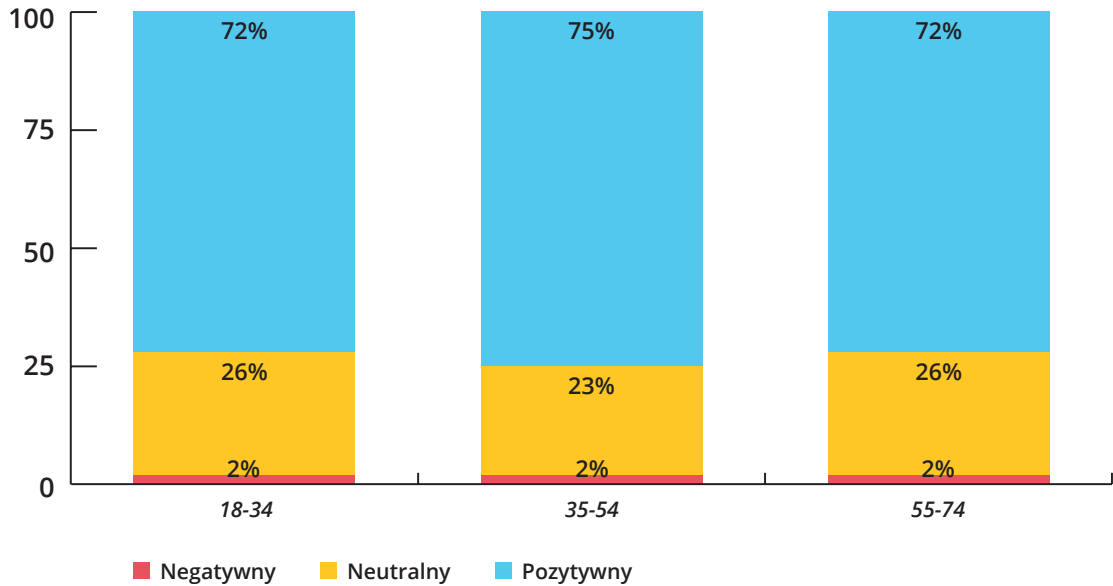
Jak określiłby/określiłaby pan/i swój stosunek do Ukraińców?

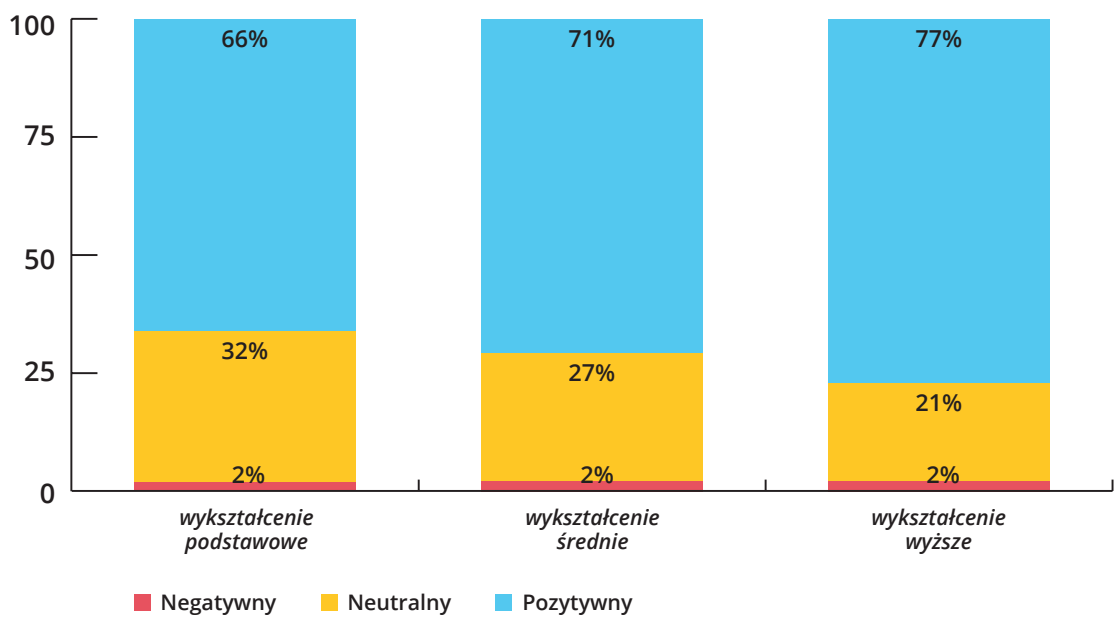
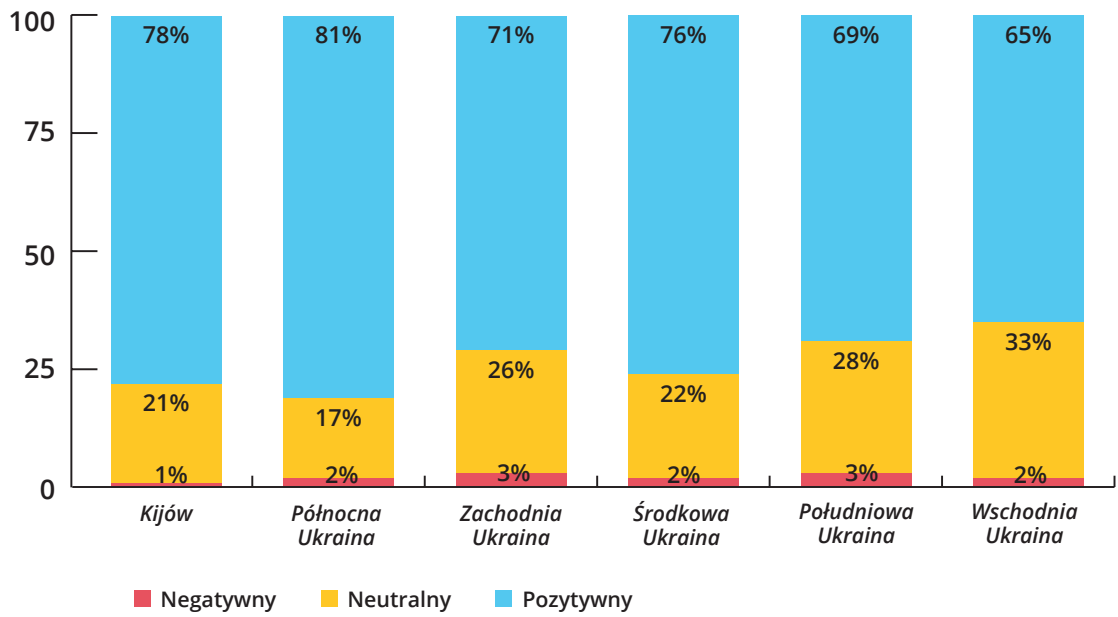

Pytanie 22, część 2

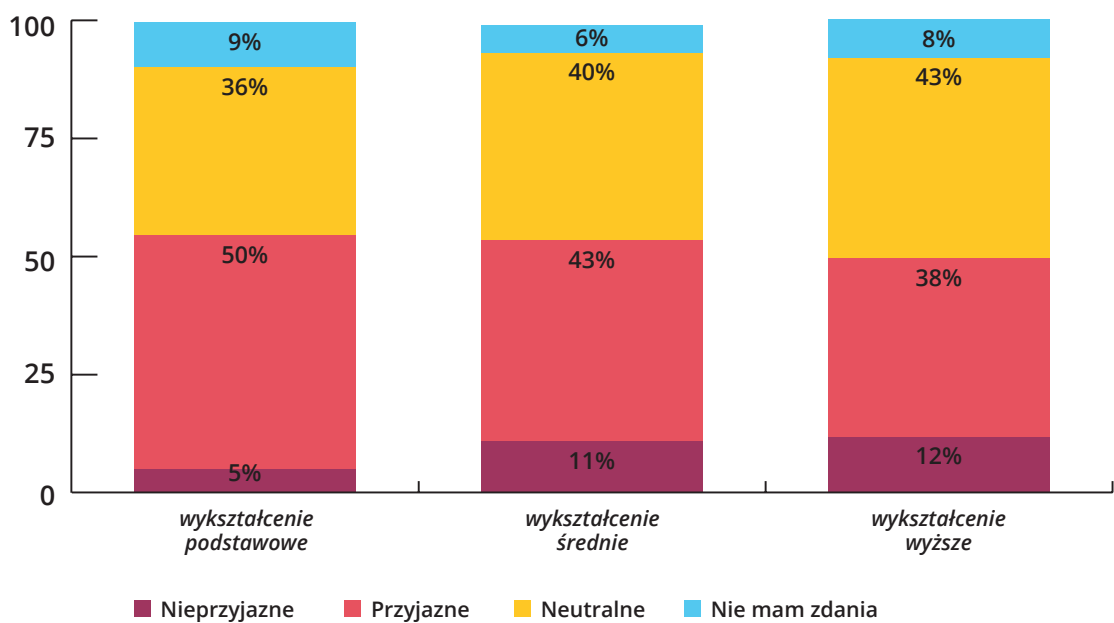
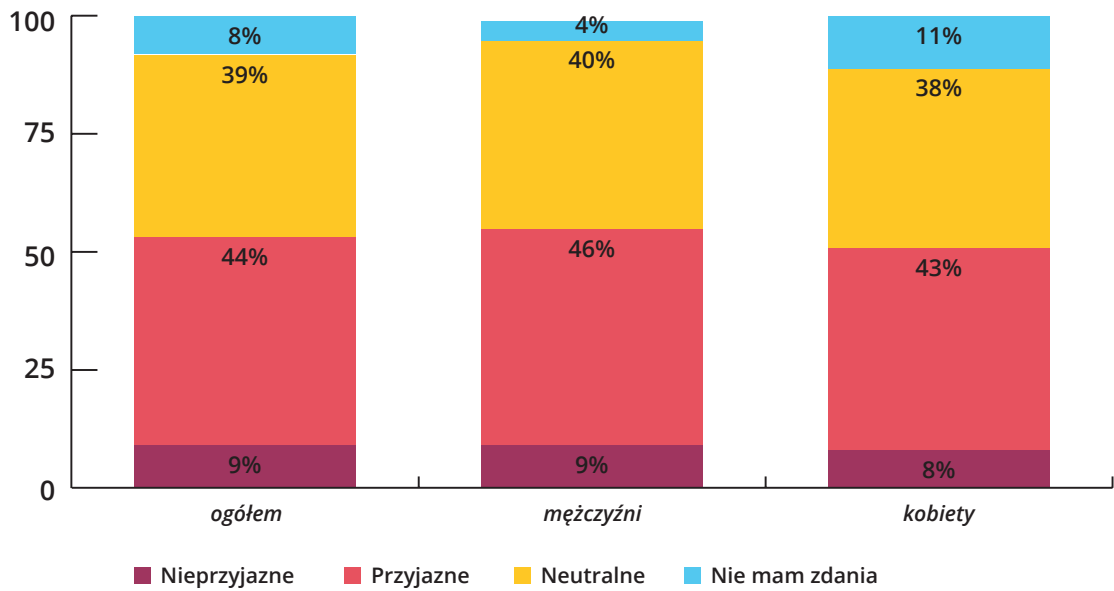
Jak określiliby/określiłaby pan/i swój stosunek do Polaków?

Pytanie 23, część 1

Jak ocenia pan/pani obecne stosunki polsko-ukraińskie? (Polacy)

Pytanie 23, część 2

Jak ocenia pan/pani obecne stosunki polsko-ukraińskie? (Ukraińcy)

